

RADICALISERING

**RICHTLIJNEN VOOR
JEUGDWERKERS**

Radicalisering

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

november 2017

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

YOUTH COUNSELLING AGAINST RADICALISATION

GUIDELINES FOR FRONT-LINE WORKERS

Edited by: Freek de Meere, Lisa Lensink, Verwey Jonker Instituut, Utrecht, Netherlands

Illustrations: Studio Mozaik, Tomo Conkas

Co-funded by the
Erasmus+ Programme
of the European Union

The European Commission support for the production of this publication does not constitute an endorsement of the contents which reflects the views only of the authors, and the Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

Project number: 2015-1-NL01-KA202-008861

This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License.

You are free to:

- share — copy and redistribute the material in any medium or format
- adapt — remix, transform, and build upon the material under the following terms:

Attribution — You must give appropriate credit, provide a link to the license, and indicate if changes were made. You may do so in any reasonable manner, but not in any way that suggests the licensor endorses you or your use.

- NonCommercial — You may not use the material for commercial purposes.
- ShareAlike — If you remix, transform, or build upon the material, you must distribute your contributions under the same license as the original.

RADICALISERING
RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Inhoudsopgave

Samenvatting	4
Inleiding	6
1. Radicalisering en jeugdwerk	8
1.1 Inleiding	8
1.2 Radicalisering in Europa	9
1.3 Een pedagogische benadering	10
1.4 Wat jeugdwerkers nodig hebben	16
1.5 Wat Ycare en andere projecten kunnen doen	18
2. Radicalisering begrijpen	24
2.1 Inleiding	24
2.2 Definities van radicalisering	25
2.3 Staircase to terrorism: stadia in het radicaliseringsproces	27
2.4 Triggerfactoren in het radicaliseringsproces	30
2.5 Profielkenmerken van radicaliserende jeugd	33
2.6 Organisatorische aspecten van radicale activiteiten	35
2.7 Het radicale gedachtegoed in Europa	39
2.8 Radicale bewegingen in Nederland	47
3. Radicalisering: Wat werkt?	52
3.1 Inleiding	52
3.2 Methodes voor vroege signalering	52
3.3 Preventiestrategieën	53
3.4 Interventiestrategieën	53
3.5 Uitstapstrategieën	55
3.6 Wat werkt: de Ycare-toolbox	56
Online YCARE-toolbox en -app: online trainingsmateriaal vinden	57
Literatuur	60

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Samenvatting

Radicalisering, leidend tot gewelddadig extremisme en terrorisme, is een toenemend gevaar in de Europese Unie. Het project Youth Counselling Against Radicalisation (Ycare) van Erasmus + wil een bijdrage leveren dit probleem te helpen aanpakken. We hanteren hierbij als uitgangspunt dat internationale samenwerking nuttig is. Onderwijsprofessionals en onderzoekers die zich bezighouden met radicalisering hebben hun krachten gebundeld om producten te ontwikkelen waarmee jeugdwerkers radicalisering kunnen signaleren en adresseren.

Op het gebied van radicalisering wordt steeds meer inzicht verworven, onder andere door Europese projecten. Ycare wil bestaande kennis over radicalisering die relevant is voor jeugdwerkers in heel Europa delen. Ycare richt zich op allerlei soorten jeugdwerkers, variërend van onderwijzers tot stafmedewerkers van sociale diensten. Onze producten kunnen bruikbaar zijn voor alle professionals die werken met jonge mensen die gevoelig zijn voor radicalisering.

Tot op de dag van vandaag heeft de pedagogische achtergrond van radicalisering nog niet veel aandacht gehad, terwijl op het gebied van onderwijs zowel risico's als beschermende factoren zijn aan te wijzen die relevant zijn voor preventie en bestrijding. Onderwijs speelt een belangrijke rol in de preventie en kan verweven worden met bredere programma's die gericht zijn op deradicalisering of het verbreken van banden. Ycare is praktijkgericht en biedt concrete activiteiten aan die meteen kunnen worden ingezet.

Om een solide basis te creëren voor het project hebben we de behoeften van professionals in acht Europese landen in kaart gebracht. Dit assessment bevatte een online vragenlijst waarin jeugdwerkers werden gevraagd naar hun kijk op het fenomeen radicalisering en naar hun eigen behoeften als professional. Daarnaast zijn enkele tientallen professionals geïnterviewd om meer inzicht te krijgen in hun mate van bewustzijn en inzicht in radicalisering en hun visie op hun eigen rol als professional om dit fenomeen te bestrijden. Het assessment heeft tussen maart en juni 2016 plaatsgevonden.

Om tegemoet te komen aan de geformuleerde behoeften hebben de Ycare-partners een handboek en een toolbox ontwikkeld. Beide zijn toegankelijk via de Ycare-website: <https://www.ycare.eu>. Op die website kunnen professionals ook aanvullende informatie over het project vinden. De ontwikkelde producten zijn een handboek, een toolbox en een online platform.

Het handboek geeft inzicht in het radicaliseringproces, onderliggende factoren en de rol van radicale organisaties en hun gebruik van digitale media. De relatie tussen radicalisering en pedagogiek wordt extra belicht. Ook bevat het beschrijvingen van de belangrijkste radicale stromingen in Europa: de radicale islam, extreemrechts en extreemlinks. Er worden strategieën behandeld die kunnen worden ingezet om kwetsbare jongeren te helpen bij hun moeilijkheden en om escalatie van problemen te voorkomen.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Er is aandacht voor strategieën voor vroegsignalering, preventie en deradicalisering. De richtlijnen in het handboek zijn verbonden met de toolbox.

De toolbox bestaat uit drie delen. Het eerste deel bevat trainingsmateriaal in de vorm van oefeningen die direct in een onderwijssituatie kunnen worden gebruikt. De activiteiten kunnen worden ingezet voor preventiedoeleinden, maar kunnen hun nut ook bewijzen in een setting waarin hulpverleners werken met geradicaliseerde jeugd. Het tweede deel bevat good practices. In landen als Nederland en Duitsland zijn al diverse succesvolle initiatieven geweest die bijdragen aan het bestrijden van radicalisering. De good practices laten zien welke pogingen er zijn gedaan op gebied van het voorkomen van radicalisering en het ingrijpen in het radicaliseringsproces. Ze dienen als inspiratiebron voor de verdere ontwikkeling van projecten in andere landen. Het derde deel bevat materiaal dat de bewustwording stimuleert, zoals algemene tools, multimediale producten en voorlichtingsmateriaal. Dit materiaal helpt professionals om meer inzicht te krijgen in het fenomeen radicalisering.

Een online platform en apps ondersteunen het geheel. Het platform en de apps kunnen zorgen voor interactie tussen leerlingen en trainers. Het ondersteunt digitaal management, digitale opslag en presentatie van materialen en schept hiermee de condities die nodig zijn voor een dynamische leeromgeving.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Inleiding

Bent u geïnteresseerd in het Ycare-project, dan kunt u over de doelen en benaderingswijze lezen in het eerste hoofdstuk. We starten met een kort overzicht van het onderwerp radicalisering en de noodzaak voor een pedagogische benadering. Vervolgens leggen we kort iets uit over de rol van jeugdwerk in Europa en de behoeften die jeugdwerkers hebben bij het werken met geradicaliseerde jongeren. We geven een overzicht van andere Europese projecten en eindigen het hoofdstuk met de bijdrage die het Ycare-project levert.

Wilt u meer weten over radicalisering, lees dan het tweede hoofdstuk. Allereerst gaan we in op het fenomeen radicalisering. In deze paragraaf worden de kenmerken van geradicaliseerde personen en tegenstrijdigheden in de definities van radicalisering uitgelegd. Vervolgens wordt de zogenaamde ‘staircase to terrorism’ belicht om meer inzicht te verkrijgen in de verschillende stadia die een radicaliserend persoon doorloopt. Het model visualiseert het radicaliseringsproces door middel van een metafoor van een trap. Daarna gaan we in op factoren die radicalisering kunnen opwekken. Triggerfactoren zijn concrete gebeurtenissen die de aanleiding vormen voor radicalisering of deradicalisering. Vervolgens maken we een onderscheid tussen de diverse typen geradicaliseerde personen. Duidelijk wordt dat personen met een bepaald radicaal profiel min of meer gevoelig zijn voor bepaalde triggerfactoren. De paragraaf erna gaat over de manier waarop radicale personen te werk gaan. Er is aandacht voor organisatiestructuren van radicale groepen en voor personen die uit zichzelf radicaliseren: de *lone wolves*. Radicale ideologieën als radicaal extreemrechts, radicaal extreemlinks en de radicale islam worden vervolgens kort beschreven. We sluiten af met een beknopte beschrijving van radicalisering en het beleid daaromheen in Nederland.

Wilt u weten waar jeugdwerkers het meest aan hebben, ga dan naar het derde hoofdstuk. In dit hoofdstuk laten we de doelen en methodes van verschillende aanpakken zien. We beginnen met methodes voor *vroege signalering*, gevolgd door *preventieactiviteiten*. Dan worden drie *interventiemethodes* besproken. Deze hoofdstukken zijn gericht op het activeren van de directe omgeving, ondersteuning door familieleden en het aandragen van alternatieven. In het laatste hoofdstuk worden exit strategieën besproken. In de laatste paragraaf gaan we in op de Ycare-toolbox met de *good practices* en activiteiten.

RADICALISERING
RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

1.

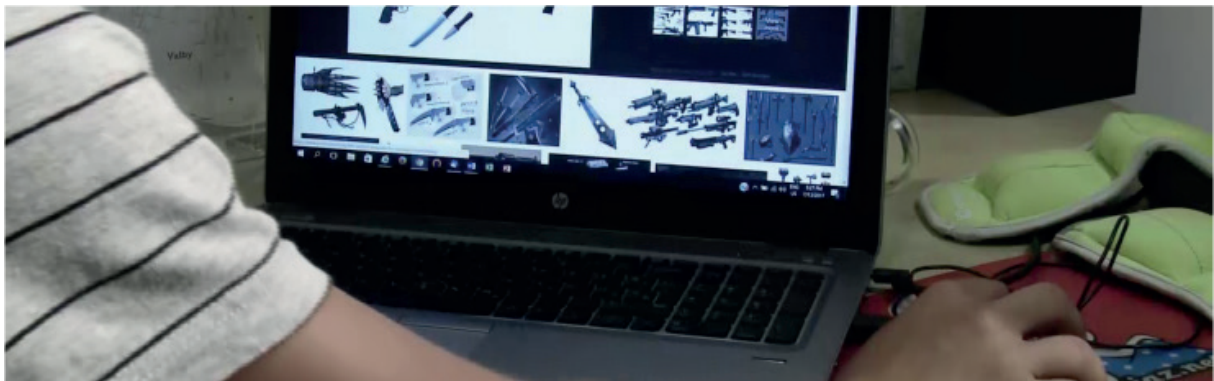
Radicalisering en jeugdwerk

RADICALISERING RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

1. Radicalisering en jeugdwerk

1.1 Inleiding

Het doel van het Ycare-project is bewustzijn te creëren onder eerstelijnsprofessionals die met jongeren werken en in aanraking kunnen komen met radicalisering. We willen ze stimuleren om ervoor te zorgen dat ze goed toegerust zijn om binnen hun werksituatie radicalisering te ontdekken en daar adequaat op te reageren. Eerstelijns hulpverleners kunnen een belangrijke bijdrage leveren op dit gebied. De groep bestaat uit leraren, jeugdwerkers, wijkagenten, medewerkers van de Kinderbescherming en (psychische) zorgverleners.

Eerstelijns hulpverleners hebben in potentie de *vaardigheid* om kwetsbare individuen te herkennen en door te verwijzen. Eerstelijns hulpverleners hebben niet altijd voldoende inzicht in radicalisering, kunnen moeilijk de waarschuwingssignalen signaleren en weten niet altijd wat ze moeten doen. Daarom is het noodzakelijk om hun bewustzijn op dit gebied te vergroten. Verder is het belangrijk om eerstelijns hulpverleners wegwijs te maken in deradicaliseringstrategieën, manieren om de gemeenschap en familie erbij te betrekken en jongeren passend te begeleiden.

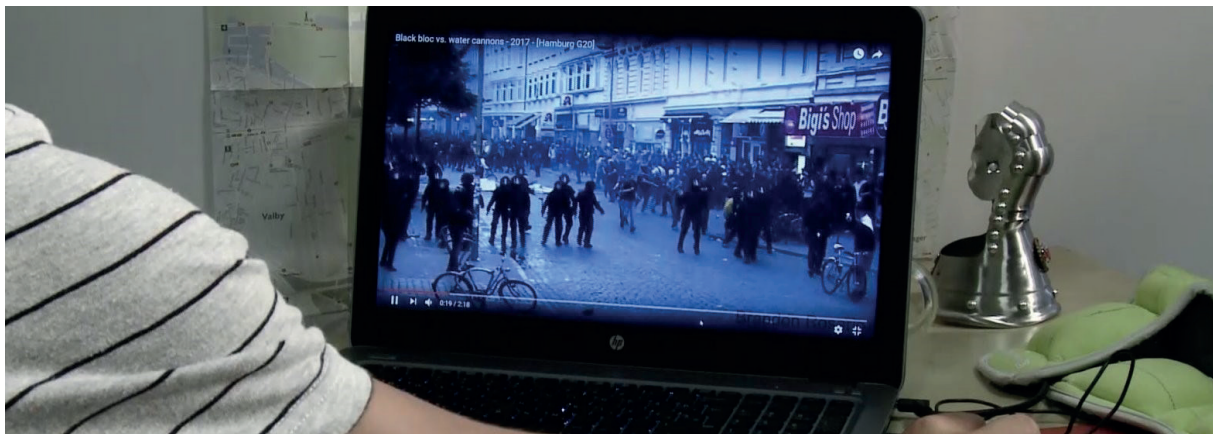
We starten hieronder met een kort overzicht van het onderwerp radicalisering (1.2) en de noodzaak van een pedagogische aanpak (1.3). Vervolgens benoemen we wat de behoeften van jeugdwerkers zijn als het gaat om het werken met geradicaliseerde jongeren (1.4). Binnen het bereik van dit project is het niet mogelijk om te voorzien in alle benoemde behoeften, we sluiten af met de bijdrage die Ycare kan geven.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

1.2 Radicalisering in Europa

Recente terroristische aanvallen en de toename in het aantal jongeren dat sympathiseert met gewelddadig extremisme en terrorisme heeft van radicalisering een onderwerp gemaakt met hoge prioriteit. De Europese Unie heeft beleid gemaakt om signalering en hulpverlening in een vroeg stadium te stimuleren. In de gereviseerde EU Strategy for Combating Radicalisation and Recruitment to Terrorism (2015) benadrukt de EU het belang van deze samenwerking en het uitwisselen van good practices. De EU wijst er ook op dat radicalisering zich niet beperkt tot islamistische groeperingen.

Voorbeelden van beleid dat uit deze benadering is voortgekomen, is te vinden in landen als Denemarken (Prevention of Radicalisation and Extremism Action Plan) en het Verenigd Koninkrijk (PREVENT and CHANNEL). Dit beleid richt zich op het activeren van de gemeenschap. In sommige gevallen heeft radicalisering geleid tot stigmatisering van de moslimgemeenschap, wat de noodzaak aantoont professionals, burgers en publieke autoriteiten te trainen.

In diverse Europese landen zijn referentiekaders voor mogelijke actieplannen opgesteld om extremisme en radicalisering tegen te gaan. Hulplijnen en professionele netwerken maken deel uit van dit beleid. Het doel van dit beleid is om professionals en overheidsinstanties te coördineren en handvatten te geven voor het signaleren van en het op de juiste manier ingrijpen in de eerste stadia van radicalisering. Voorbeelden hiervan vinden we in Duitsland (Beratungsstelle Radikalisierung), Spain (Plan Nacional de Lucha Contra la Radicalización Violenta), Nederland (Actie Programma Integrale Aanpak Jihadisme) en Slowakije (Strategy on Countering Extremism in the Slovak Republic for the period of 2015-2019).

Naast deze initiatieven die tot stand zijn gekomen op het gebied van burgerveiligheid, zijn er ook projecten gestart die zijn gericht op jeugdwerkers en eerstelijns hulpverleners. Erasmus + is een belangrijke speler voor dergelijke projecten. Het is een van de voorlopers op gebied van formele en informele educatie op Europees niveau. Voorbeelden van Erasmus +-projecten zijn 'Conundrum of Exclusion: Training Course on Preventing Radicalisation of Young People', dat zich richt op activering, een inclusieve samenleving

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

en sociale cohesie via een netwerk van bedrijven; en 'Team Up for Neets: Youth Employability', dat zich richt op het verbeteren van niet-formele educatie, sport en werkgelegenheid.

We hebben verschillende initiatieven in Europese landen gevonden die het probleem van radicalisering en extremisme aanpakken op onderwijskundig gebied. In Oostenrijk zijn bijvoorbeeld workshops georganiseerd door het Polis centre dat kwesties als extremisme en deradicalisering heeft aangepakt. Ze hadden een grote impact. Deze workshops zijn een aanvulling op het specifieke onderwerp "politiek bewustzijn" dat dwars door onderwijscurricula wordt aangeboden. Een ander interessant project is het 'Plan of prevention of radicalism among young people' van Ceuta en Melilla (Spanje), dat het opstellen van emotieprofielen van kwetsbare adolescenten door onderwijspersoneel bevordert.

Verschillende islamitische organisaties en groepen hebben ook initiatieven ontplooid in reactie op radicalisering om bewustwording te creëren over de rol van het geloof van moslims in het preventieproces. Voorbeelden van deze initiatieven zijn workshops georganiseerd door jonge moslimgroepen in Oostenrijk (MJÖ) en diverse conferenties en seminars die zijn georganiseerd in Spanje (UCIDE, Unión de Comunidades Islámicas De España), alsook de Ierse website www.jihad.info.

Naast projecten die preventie en vroege signalering bevorderen, zijn er ook initiatieven die zijn gericht op interventie. Deze initiatieven zijn gericht op personen die al geradicaliseerd zijn en die de extremistische groep waarmee ze zich ingelaten hebben, willen verlaten (deradicalisering). Voorbeelden zijn de projecten Exit-Germany en Exit-Hayat in Duitsland. Exit-Germany is een initiatief dat ondersteuning biedt bij het deradicaliseringsproces van jongeren die zich hebben aangesloten bij ultrarechtse groeperingen. Hayat-Germany richt zich op jonge radicale salafisten en jihadisten.

1.3 Een pedagogische benadering

Literatuur die het radicaliseringsproces van jongeren belicht benadrukt de sociale en psychologische factoren. De nadruk ligt op problemen rond identiteitsvorming en zingeving en op ervaren onrechtvaardigheid en aanvallen op iemands eigen etnische, religieuze of culturele groep. Zulke factoren kunnen negatieve emoties als woede of angst oproepen, die kunnen leiden tot negatieve bedoelingen en een negatieve houding of zelfs gewelddadig gedrag. Tot nu toe is er weinig aandacht geweest voor de peda-

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

gogische achtergrond. We volgen in deze paragraaf Pels (2014) die voldoende aanwijzingen ziet dat er risico's en beschermingsfactoren op gebied van educatie zijn, die een belangrijke rol kunnen spelen in de preventie. Daarnaast kunnen pedagogische interventies de vorm aannemen van een symptomatische behandeling van personen die al aan het radicaliseren zijn.

Dit hoofdstuk geeft een overzicht van de inzichten die literatuur over dit onderwerp biedt. Het eerste deel behandelt risicofactoren die zich thuis voordoen. Vervolgens kijken we naar de risico's in andere pedagogische situaties. We sluiten af met het belichten van de pedagogische verantwoordelijkheid van diverse spelers die van invloed kunnen zijn op de ontwikkeling van jongeren.

1.3.1 Risico's thuis

Educatie ten behoeve van gelijkheid versus wantrouwen van „de ander“

Uit recent onderzoek (Van Bergen & Pels, 2013) blijkt dat er een relatie is tussen radicalisering en 'etnische socialisering'. Etnische socialisering is de manier waarop onderwijzers/opvoeders kinderen bewust begeleiden in het omgaan met anderen, bijv. religieuze en etnische groepen. Onderwijs in het beginsel dat iedereen gelijk is, ongeacht zijn achtergrond, kan een beschermende factor zijn. Ouders die kinderen leren om een wantrouwende houding aan te nemen ten opzichte van 'de ander' kunnen daarom (on) bewust bijdragen aan het radicaliseringsproces, hoewel dit zeker niet altijd het geval is (Van Bergen & Pels, 2013).

De relatie tussen etnische socialisering en radicalisering is aangetoond in verschillende onderzoeken. Gielen (2008) wees er bijvoorbeeld op dat rechtse jongeren hun xenofobe en nationalistische denkbeelden in de eerste plaats met hun ouders delen. Pas wanneer hun kinderen in contact komen met justitie, denken ouders dat ze een grens zijn gepasseerd. Hetzelfde beeld zien we terugkomen in een onderzoek onder hardcore jeugd (Van Donselaar, 2005), dat aantoonde dat hardcore extremisten hun anti-immigratiegevoelens met hun ouders delen.

Onzekerheid over de religieuze/culturele identiteit Jongeren spreken van een gebrek aan ondersteuning van hun ouders als het gaat om de ontwikkeling van hun religieuze/culturele identiteit. Een van de problemen is dat ouders vaak niet beschikken over voldoende adequate middelen. Ouders hebben meestal geen antwoord op de waarom vragen over religieuze geboden en verboden (King, 2008). Ouders zijn niet altijd in staat om hun kinderen te begeleiden in hun zoektocht naar religieuze zingeving en een religieuze identiteit, die kan bijdragen aan het radicaliseringsproces (Wessels & Dijkman, 2012). Een moslim kan het gevoel hebben dat hij buitengesloten of gestigmatiseerd wordt. Het kan een uitdaging zijn voor onderwijzend personeel om daar aandacht aan te besteden. Hoe kun je kinderen helpen die te maken hebben met pesten dat gerelateerd is aan de ramadan of de hoofddoek? En hoe ga je om met de daaropvolgende gevoelens van gekwetstheid?

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Onzekerheid over hoe te reageren op tekenen van radicalisering

Kwalitatieve onderzoeken onder geradicaliseerde jongeren laten zien dat ouders soms dezelfde ideeën omarmen als hun kinderen. Maar vaker zijn ze geneigd om af te dingen op of weg te kijken van de extreme uitingen van hun kinderen. Ze gaan niet in gesprek, reflecteren niet of geven geen tegenwicht (Van Bergen & Pels, 2013. From San et al. 2010). In de literatuur wordt verder gerapporteerd dat er een gebrek aan vaardigheden wordt ervaren bij de ouders als het gaat om het omgaan met polarisatie, stigmatisering en spanningen, en er wordt op gewezen dat ouders zich vaak onbewust zijn van hun eigen impact.

Door ouders geboden weerstand kan de motivatie om actief lid van een extremistische groep te worden zowel versterken als afzwakken (Vander Valk & Wagenaar, 2010). Emotionele reacties van ouders kunnen verdere radicalisering triggeren, vooral wanneer er ook ruzies mee gemoeid zijn. Maar interventie door ouders kan ook bewustzijn bij hun kinderen kweken over de ongewenste consequenties van hun gedrag. Ouders kunnen hun kinderen dus motiveren om zo'n radicale groep te verlaten.

Opvoedstijl

Een open houding van ouders ten opzichte van vragen en problemen van kinderen kan een buffer vormen tegen radicalisering (Bergen & Pels, 2013). Een autoritaire opvoedstijl en verzuimen op te treden vormen een risicofactor. Er bestaat vaak een communicatiehiat en er wordt een gemis aan emotionele ondersteuning van de familie ervaren, ook als het gaat om hun zoektocht naar religieuze zingeving of religieuze identiteit. Lager opgeleide ouders van de eerste generatie immigranten zien het nut van interactieve communicatie met kinderen vanaf een jonge leeftijd minder in (Pels et al. 2009).

Ouders hanteren weleens een verschillende opvoedstijl voor jongens en meisjes. Uit algemene literatuur over educatie in de context van migratie weten we – vooral als het gaat om Marokkanen en Turken van de eerste generatie – dat aandacht op gebied van onderwijs voor jongens afneemt nadat ze in de puberteit zijn gekomen (Pels et al. 2009). Het gevolg is dat socialisering door leeftijdgenoten op straat en op internet vaak kan domineren, het goede maar ook het slechte kan makkelijk de overhand krijgen. Oudere meisjes daarentegen krijgen maar beperkt de ruimte voor zelfbeschikking en hun eigen ontwikkeling; de druk om zich te conformeren en taken op zich te nemen, neemt toe. Wessels en Dijkman (2012) tonen in hun onderzoek onder orthodoxe moslimvrouwen aan dat dat laatste een belangrijk element is in het ontstaan van radicalisering van jonge vrouwen.

Niet alleen immigranten hanteren een autoritaire opvoedstijl; onderzoek naar rechtsextremisme toont aan dat jeugdigen wiens ouders een autoritaire of disciplinerende opvoedstijl hanteren eerder een sceptische of negatieve houding ontwikkelen ten opzichte van immigranten. Dit vergroot de waarschijnlijkheid van het aannemen van radicale standpunten (Bertelsmann Stiftung, 2010).

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Familieomstandigheden

Multi-problematiek in families kan de machteloosheid van ouders en onderwijzers vergroten, zo is aangetoond in diverse studies. Daarnaast kan multi-problematiek (familieconflicten, geweld, psychosociale kwesties) een directe voedingsbodem zijn voor radicalisering (Wessels & Dijkman, 2012).

Grote problemen in de familie kunnen een ideale voedingsbodem zijn voor radicalisering, vooral als deze problemen de aandacht vergroot voor wat jongeren in existentiële zin dwarszit. Het gebrek aan bescherming en grenzen vergroot de zoektocht van jongeren naar hun identiteit. Radicale groeperingen begrijpen dit fenomeen en maken gebruik van de verwarring om nieuwe leden te werven (Sieckelinck & De Winter, 2015).

Dit komt overeen met een onderzoek naar aanhangers van verschillende sterke ideologieën – vreedzame krakers, dierenrechtenactivisten, extreemrechtse nazi-sympathisanten en sympathisanten van extreme versies van de islam – waaruit blijkt dat adolescenten met radicale meningen vaak een moeilijke jeugd hebben gehad. Meer dan de helft van de geïnterviewden voor dit onderzoek kwam uit eenoudergezinnen of was opgeleid op openbare scholen met schoolresultaten die lager dan gemiddeld waren (Sieckelinck et al., 2015).

1.3.2 Risico's in andere pedagogische contexten

Educatieve missie van de school

Pels (2012) tekent uit de literatuur op dat scholen worstelen met hun educatieve missie, laat staan dat ze een uitgekristalliseerde visie hebben op het omgaan met diversiteit en conflicten en spanningen op etnische, culturele en/of religieuze gronden. „Interculturele educatie“ blijft een relatief onaangeroerd fenomeen (Ledoux et al., 2000). Ook weten maar weinig scholen om te gaan met extreme uitingen en tekenen van radicalisering van jongeren. Eigenlijk zien we reacties op extreem gedrag die vergelijkbaar zijn met ouders die straffen uitdelen (soms met verwijdering van school tot gevolg): gebrek aan response en de neiging tot wegstappen of te laat reageren op het gevaar van radicalisering van jongeren. Jongeren kunnen nergens terecht met hun ideeën, waardoor het risico groter wordt dat ze zich afzijdig houden van school en hun toevlucht nemen tot internet waar ze verder radicaliseren.

Heel vaak hebben scholen wel een notie van een veilige omgeving, maar in een veilige omgeving praten over politiek en idealen maakt daar geen deel van uit (Sieckelinck et al., 2015). Met het oog op mogelijke radicalisering zou de school echter een plek moeten zijn waar leerlingen over politiek en idealen kunnen praten. Dit impliceert dat dit soort gesprekken niet moeten worden vermeden uit angst om een bepaalde persoon of groep te beledigen. Je kunt wel stellen dat op veilige plekken turbulentie gecreëerd móét worden om te kunnen ontdekken wat er omgaat in de hoofden van jonge mensen en om hun problemen te kunnen oplossen. Hoewel het voor leraren moeilijk kan zijn om gevoelige politieke onderwerpen aan te kaarten, zouden scholen moeten erkennen dat er in een veilige school ruimte zou moeten zijn voor een vrije discussie.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Volgens Sieckelinck en De Ruyter (2009) zou er in het onderwijs aandacht moeten zijn voor de idealen van jongeren. Ze zijn van mening dat het geen optie is om radicalisering tegen te gaan door mensen te ontmoedigen om gepassioneerd te zijn over hun idealen. Er zou eerder bewustzijn moeten worden gecreëerd over de manier waarop individuen zich wijden aan idealen. Begeleiding is hierbij nodig. Het is voor mensen belangrijk om idealen te hebben: die beperken de opties van individuen, wat ze in staat stelt om hun eigen keuzes te maken, actie te ondernemen en voldoening te vinden.

Het zou een onderwijsdoelstelling moeten zijn om kinderen te leren hoe ze op een redelijke manier gepassioneerd kunnen zijn over idealen. Deze doelstelling berust op drie criteria: rationaliteit, moraliteit en voorzichtigheid. Jonge mensen zouden moeten worden geleerd om een rationeel, moreel en voorzichtig standpunt in te nemen ten opzichte van hun idealen. En ze moeten hun idealen nastreven op een manier die beperkt (maar ook mogelijk gemaakt) wordt door overwegingen van rationele en morele aard en met oog voor anderen.

Pedagogische missie van gebedshuizen

Uit participatieonderzoek met moslimjongeren blijkt dat niet alleen de familie, maar ook de pedagogiek van de moskee(scholen) niet toereikend is voor de behoeften van deze jongeren (Pels, the Gruijter & Lahri 2008). Ook hier is sprake van een autoritaire relatie en eenrichtingscommunicatie en -kennisoverdracht. Er is weinig ruimte voor interactie met leerlingen en voor (kritische) reflectie. Daarnaast bieden moskeeën weinig ondersteuning om het gat tussen de verschillende werelden waarin ze leven te dichten. Het hoofddoel is om hun eigen (religieuze) identiteit te verankeren in de kinderen, en daarmee het verband met hun oorspronkelijke land en etnische gemeenschap. Een brug naar de samenleving slaan is minder belangrijk. Er zijn wel bepaalde moskeeën en imams die meer openstaan voor jongeren en hun behoeften, en/of die ook deuren voor vrouwen en meisjes openen (Pels et al., 2008). Maar we kunnen niet uitsluiten dat in sommige moskeescholen een anti-integratieboodschap wordt verkondigd.

Leiders van christelijke gebedshuizen kunnen mensen tot extreme standpunten brengen als het gaat om pro-lifekwesties. Anti-abortusorganisaties proberen de geestelijkheid te betrekken in hun strijd tegen abortus (Priests for Life, 2016). Hoewel oproepen tot mobilisatie tegen abortus mensen niet per se tot anti-abortusextremisten maakt, kunnen zulke oproepen wel een triggerfactor zijn in het radicaliseringsproces van individuen.

Pedagogische burgergemeenschap

De laatste tijd is er steeds meer aandacht voor de pedagogische verantwoordelijkheid van instituten buiten de familie en school: jeugdwerk, sociale dienstverlening, juridische instanties en ook informele netwerken en vrijwilligersorganisaties worden zich bewust van hun mogelijke rol. Binnen deze instanties bestaat echter nogal wat pedagogische incompetentie, bijvoorbeeld op gebied van onderwijs in waarden en normen, het omgaan met agressie, het gebrek aan binding met jonge mensen op school en in de samenleving, en conflicten die een etnische of religieuze basis hebben. De uiteindelijke consequentie

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

hiervan is dat er steeds minder sociale ondersteuning is voor de families en jongeren die hierbij betrokken zijn, terwijl die sociale ondersteuning juist een van de belangrijkste beschermingsfactoren zijn.

1.3.3 Pedagogische taken

Met jonge mensen praten en hen ondersteunen als zich conflicten op gebied van etniciteit of geloof voordoen, lijkt een beschermende werking te hebben tegen negatieve gedachten over ‘de ander’. Ouders kunnen dus een belangrijke rol spelen. Dit betreft zowel de kwaliteit van de pedagogische relatie met hun kinderen als meer in het bijzonder de opvoeding van hun kinderen en hun houding ten opzichte van andere groepen in de samenleving. Als jonge mensen in hun zoektocht naar zichzelf en zingeving te weinig volwassenen om zich heen hebben die hun persoonlijke aandacht geven en discussies aangaan, dan kan dat bijdragen aan radicalisering. Ouders kunnen, indien nodig, zelf al een bijdrage leveren door het bieden van een luisterend oor.

Het ondersteunen van ouders is noodzakelijk om een positieve verstandhouding en manier van communiceren te kunnen ontwikkelen met hun kinderen. Er zijn inmiddels veel verschillende projecten tot stand gebracht, bedoeld om ouders te ondersteunen in de cognitieve en sociaal-emotionele ontwikkeling van hun kinderen. De nadruk ligt erg op ‘hoe’ en minder op ‘waarin we onderwijzen’, zoals het belang van een open, reflectieve communicatie in het begeleiden van adolescenten in hun zoektocht naar zingeving en identiteit, inzet voor de samenleving, het omgaan met diversiteit en conflicterende waarden. Er zijn extra modules nodig waarmee opvoedkundige maatregelen kunnen worden genomen met betrekking tot dit soort aspecten.

Niet alleen onder ouders, maar ook breder in de maatschappij is bewustzijn nodig van de risico’s om ‘de ander’ in diskrediet te brengen. Als er geen wederkerige communicatie is met kinderen vormt dat ook een risico. Hetzelfde geldt wanneer mensen wegstijgen en (kritische) reflectie op extreem gedrag niet plaatsvindt. Er is nauwelijks aandacht voor de mogelijke negatieve effecten op jonge mensen, en de pedagogische verantwoordelijkheid die hiermee gepaard gaat.

Ook medeopvoeders in vrijwilligersorganisaties of professionele instellingen kunnen hun verantwoordelijkheid nemen. In het onderwijs is meer aandacht nodig voor de (morele) opvoeding van jonge mensen, hun vragen over de zin van het leven, hun religieuze positionering en hun positie als burgers, hun omgaan met ‘de ander’. Als ze zich extreem uiten of extreem gedrag vertonen, moet er ruimte zijn voor kritische reflectie en corrigerende maatregelen. Ook professionals in andere sectoren zouden meer aandacht kunnen geven aan de worsteling van onderwijzers en jonge mensen met vragen en problemen rond polarisatie en radicalisering. Er is aandacht nodig voor het ondersteunen en professionaliseren van professionals in het leren omgaan met de ander en met spanningen en morele dilemma’s die dit oproept.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Verder lezen

Sieckelinck, S. & De Ruyter, D. (2009). Mad about ideals? Educating children to become reasonably passionate. *Educational Theory*, 59(2).

Sieckelinck, S., Kaulingfreks, F., & De Winter, M. (2015). Neither Villains nor Victims: Towards an Educational Perspective on Radicalisation. *British Journal Of Educational Studies*, 63(3), 329-343.

Sikkens, E., Sieckelinck, S., Van San, M. & De Winter, M. (2016). Parental reaction towards radicalisation in young people. *Child & Family Social Work*.

1.4 Wat jeugdwerkers nodig hebben

Ycare heeft professionals in acht Europese landen gevraagd naar hun behoeften. We bespreken allereerst die van de professionals zelf, maar ze benoemen ook behoeften van anderen.

1.4.1 Behoeften van professionals

Informatie over

- Politiek en religieus pluralisme.
- Xenofob gedrag en intolerantie in het algemeen.
- Het kweken van bewustzijn over het fenomeen radicalisering (geschiedenis, proces, typen extreme ideologieën, verschillen tussen religie en fundamentalisme, risicofactoren).
- Hoe verbinding te maken met kwetsbare of geradicaliseerde jongeren.

Vergroten van de vaardigheden

- Interventietechnieken die kunnen worden ingezet voor de familie en de omgeving; om hen aan te moedigen om hun betrokkenheid te tonen en om jongeren te beschermen tegen een risicovolle omgeving.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

- Specifieke strategieën en technieken om om te gaan met radicalisering: hoe kun je het voorkomen, hoe kun je onderscheid maken tussen indicatiefactoren (bijv. orthodoxie versus fundamentalisme) en wat moet je doen als je het eenmaal gesignaleerd hebt?
- Gesprekstechnieken (voor zowel groepen als individuen) en strategieën om deze technieken in te zetten bij routinematig groepswerk.
- Het opfrissen van de vaardigheden van de beroepsbeoefenaars (emotionele intelligentie, conflict oplossend vermogen, sociale vaardigheden, etc.).
- Training in ict- en netwerkvaardigheden om inzicht te krijgen in de (nieuwe) leefomgeving en de sociale interactie van jongeren.
- Strategieën en technieken om jeugd-empowerment te promoten.

Specifieke training

- Training via een online platform: uitwisselen van kennis.
- Overkoepelende tools: technieken en materialen die hulpverleners in hun dagelijkse werk kunnen inzetten.
- Specifieke richtlijnen en handboeken over radicalisering die een strategisch kader bieden en een praktische benadering hanteren.
- Hulplijnen waarbij advies kan worden ingewonnen over specifieke vragen en cases.
- Didactische materialen (data-sheets, activiteitenkaarten, etc.) waarmee technieken in praktijk kunnen worden gebracht.
- Trainingen en persoonlijke coaching binnen de organisatie.

1.4.2 Andere behoeften

Het Ycare-project richt zich op eerstelijnsprofessionals die met jongeren werken. Toch noemen professionals ook nog andere behoeften die moeten worden vermeld. Deze behoeften hebben te maken met de jongeren zelf en met instellingen.

- Jeugd-empowerment: het vergroten van de betrokkenheid van jongeren bij het nemen van beslissingen. Jongeren de mogelijkheid geven om hun eigen activiteiten te kiezen, organiseren en implementeren (concerten, voetbalwedstrijden, etc.).
- Culturele samenwerking: interculturele en familieactiviteiten (bijv. tijdens religieuze feesten) ook in aanwezigheid/met deelname van religieuze leiders/cultureel vertegenwoordigers; het belang van cultureel mediators op school; culturele uitjes organiseren.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

- Kunstprojecten: het aanmoedigen van de ontwikkeling van culturele projecten en activiteiten bedoeld om jongeren te laten participeren en de samenwerking en creativiteit te verbeteren (bijv. videoregie en het bijhouden van een culturele agenda).
- Counseling en eerstelijns hulp: meer informatie en diensten aanbieden aan de familie, vooral om zorg in een vroeg stadium te kunnen verlenen zonder dat mensen eerst doorverwezen hoeven te worden.
- Een netwerk van professionals: professionele netwerken creëren die de onderlinge communicatie en het uitwisselen van ervaringen bevorderen.
- Dialoog met gemeenten: ruimte maken voor een open en transparante dialoog tussen de overheid en jongeren, waar kan worden gediscussieerd over burgerschap en gerelateerde onderwerpen.

1.5 Wat Ycare en andere projecten kunnen doen

Binnen het bereik van dit project is het niet mogelijk om tegemoet te komen aan alle eerder genoemde behoeften. Het project draagt maar in beperkte mate bij aan het vergroten van de vaardigheden en de trainingsfaciliteiten: het project zelf bevat geen training in professionele technieken en coaching. Het biedt activiteiten aan die in de praktijk van het jeugdwerk bruikbaar kunnen zijn en het geeft inzicht in verschillende anti-radicaliseringsstrategieën. Er zijn naast Ycare echter verschillende andere Europese projecten gericht op het omgaan met radicalisering. Enkele noemenswaardige projecten zijn RAN, TERRA, de Council of Europe toolkit for local authorities en IMPACT Europe. Om u er kennis van te laten nemen, volgt nu een beschrijving van deze projecten. Daarna wordt de toegevoegde waarde van Ycare behandeld.

1.5.1 Europese projecten

Radicalisation Awareness Network

Het Radicalisation Awareness Network (RAN) is een netwerk van eerstelijns hulpverleners in Europa die werken met mensen die al geradicaliseerd zijn, of die gevoelig zijn voor radicalisering. RAN verbindt

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

diverse spelers in het veld, van eerstelijns hulpverleners tot lokale overheidsinstanties en academici. RAN is gestructureerd rond thematische werkgroepen die elk een eigen focus hebben. Deze werkgroepen richten zich op de volgende thema's: communicatie en verhalen; onderwijs/opvoeding; uitstapstrategieën; jeugd, familie en de gemeenschap; lokale autoriteiten; gevangenis en proeftijd met ondertoezichstelling; politie en toezichthouders; herdenken van terrorismeslachtoffers en; gezondheid en welzijn.

Het RAN Centre of Excellence biedt verschillende soorten ondersteuning. Volgens een EU-lidstaat dat een verzoek hiertoe heeft gedaan, mag het RAN Centre of Excellence een RAN-adviesteam inzetten. Dit soort ondersteuning kan waardevol zijn voor nationale overheden die een nationale strategie opstellen, een relevant beleidsterrein bekijken, een projectplan ontwikkelen of een nationaal netwerk/coördinatieportal ontwikkelen. Het RAN Centre of Excellence helpt met het organiseren van dit soort zaken en doet verslag van de ondersteuningsactiviteiten. Het kan ook een train-the-trainer-opleiding organiseren. Tijdens een tweedaagse train-the-trainer-opleiding wordt kennis overgedragen die deelnemers in staat stelt om een eendaagse workshop over bewustwording en te nemen maatregelen te geven aan collega's. Ten slotte kan het RAN Centre of Excellence een workshop organiseren over een specifiek onderwerp voor een groep lidstaten. In de workshops worden actuele thema's en problemen behandeld die relevant zijn voor de preventie van radicalisering die tot gewelddadig extremisme leidt.

Op de website van de RAN (http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/index_en.htm) staan verschillende benaderingen en good practices. Zoals beschreven op de website moet deze verzameling worden beschouwd als een praktische tool, die nog verder wordt ontwikkeld en uitgebreid. Hulpverleners, eerstelijnsprofessionals en beleidsmakers kunnen er inspiratie uit putten en voorbeelden in vinden die kunnen worden aangepast aan hun lokale/specifieke situatie. Verder kunnen ze er vakgenoten vinden die ook ervaring hebben met preventie en met wie ze kennis en ervaringen kunnen uitwisselen.

Terrorism and Radicalisation (TERRA)

TERRA is een Europees project dat zich richt op het versterken van de positieve rol die slachtoffers en voormalig terroristen kunnen spelen op gebied van het voorkomen van radicalisering. Ook biedt het project praktische begeleiding voor specifieke doelgroepen. Zoals beschreven op de website van TERRA, kunnen die doelgroepen bestaan uit slachtoffers, (potentiële) terroristen, EU-lidstaten en eerstelijns-hulpverleners op gebied van toezichthouding, rehabilitatie, onderwijs, welzijns- en sociaal werkers, journalisten, beleidsmakers en religieus leiders. Het project is zowel bedoeld voor preventie- als leerdoeleinden.

Op de website van TERRA worden de volgende resultaten van het project vermeld:

- Netwerken in alle lidstaten (in nauwe samenwerking met het Network of Associations of Victims of Terrorism NAVT en het Radicalisation Awareness Network RAN).

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

- Overzicht en beschrijving van methodes en benaderingen, bijvoorbeeld om slachtoffers te screenen, tekenen van radicalisering te herkennen en advies om de resocialisatie van voormalige terroristen te verbeteren.
- Handleiding met aanbevelingen voor een brede groep eerstelijnsprofessionals: onderwijzers, gevangenisbewaarders, politiemedewerkers, sociaal en jeugdwerkers, journalisten en beleidsmakers.
- Begeleiding voor journalisten en beleidsmakers.
- Educatiepakketten voor scholen.

TERRA bevindt zich nu in haar tweede fase. In de eerste plaats is er een TERRA-toolkit gerealiseerd. Deze toolkit bevat handleidingen voor specifieke groepen eerstelijns hulpverleners en zijn te raadplegen op de website van TERRA: <http://www.terra-net.eu/>

Interculturele en interreligieuze activiteiten organiseren: een toolkit voor lokale overheden

De voorbereidingen voor deze toolkit zijn getroffen door het Congress of Local and Regional Authorities of the Council of Europe. Het richt zich op het bevorderen van interreligieuze en interculturele dialoog door lokale overheden. Zo'n dialoog kan fungeren als basis voor het ontwikkelen van meer inclusieve samenlevingen. Ook maatregelen die de interculturele en religieuze dialoog bevorderen zijn belangrijk in het voorkomen van radicalisering vanuit de eigen bevolkingsgroep. De toolkit bestaat uit de volgende onderdelen:

- Leaflet over de toolkitt.
- 12 principes voor interreligieuze dialoog op lokaal niveau.
- Richtlijnen voor lokale en regionale overheden voor het opzetten/onderhouden van contact met de bevolking om radicalisering en haatmanifestaties te voorkomen.
- Vier digitale informatiebladen die via een QR-code online toegang geven tot informatie:
 - Factsheet over relevante informatie van de Council of Europe, Congress en andere instanties;
 - Factsheet over de belangrijkste academische studies die op dit gebied zijn verschenen;
 - Factsheet over relevante universitaire opleidingen in Europa;
 - Factsheet over bestaande good practices.

De toolkit is te downloaden op website van het project:

http://www.coe.int/t/congress/files/topics/toolkit/default_en.asp) in 36 languages of the Council of Europe member states

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

IMPACT Europe

IMPACT Europe ontwikkelt een evaluatie-toolkit met anti-radicaliseringsmaatregelen. IMPACT probeert een bijdrage te leveren aan de voortdurende inspanningen binnen Europa om zicht te krijgen op wat werkt in het bestrijden van gewelddadige radicalisering. Het doel van dit project is om voor beleidsmakers, eerstelijnsprofessionals en academici die werken op het gebied van bestrijding van gewelddadige radicalisering drie vragen te beantwoorden, namelijk:

- Hoe effectief zijn de verschillende projecten die gewelddadige radicalisering proberen tegen te gaan?
- Wat zijn veelbelovende technieken en methodes om gewelddadige radicalisering tegen te gaan?

De evaluatietoolkit van IMPACT borduurt voort op een kwalitatief hoogstaande kennisdatabase met radicaliseringsoorzaken, bestaande interventies gericht tegen gewelddadige radicalisering, en manieren om deze interventies te evalueren. De database is makkelijk toegankelijk voor een brede groep medewerkers uit de publieke sector en vrijwilligers. De toolkit is er uiteindelijk op gericht om hulpverleners die gewelddadige radicalisering bestrijden hun aanpak op een goede manier te laten evalueren en om *good practices* in te bouwen in het ontwerp van toekomstige interventies. Kijk voor meer informatie op: <http://impacteurope.eu/>

1.5.2 Het Ycare-project

In tegenstelling tot de eerder genoemde projecten neemt Ycare de pedagogiek als uitgangspunt. In die zin heeft het een unieke benadering. Het handboek bevat informatie over het radicaliseringsproces, onderliggende oorzaken, de rol van radicale organisaties en hun gebruik van digitale media. Er is speciale aandacht voor de relatie tussen radicalisering en onderwijs/opvoeding. De belangrijkste radicale stromingen in Europa – radicale islam, extreemrechts en extreemlinks worden ook behandeld. Een deel is gewijd aan richtlijnen voor het werken met geradicaliseerde jongeren. In dit deel worden strategieën besproken die kunnen worden ingezet om kwetsbare jongeren te helpen om hun problemen het hoofd te bieden en te voorkomen dat die problemen escaleren. Er is aandacht voor mogelijkheden tot vroege signalering, preventiestrategieën en uitstapstrategieën. De richtlijnen in het handboek zijn nauw verbonden met de maatregelen die tegen radicalisering kunnen worden genomen die in de toolbox worden behandeld.

De toolbox bestaat uit drie losse delen. Het eerste deel bevat *oefenmateriaal* dat klaar is voor gebruik in een onderwijs-/opvoedsituatie. Het materiaal kan worden ingezet voor preventiedoeleinden, maar kan ook worden gebruikt door counselors die met geradicaliseerde jeugd werken. Het tweede deel bevat *good practices*. In landen als Nederland en Duitsland zijn al veel succesvolle initiatieven geweest die een bijdrage leveren aan het bestrijden van radicalisering. De good practices laten zien wat voor werk er al is verricht op gebied van preventie van radicalisering en interventie in het radicaliseringsproces. Ze dienen als een bron van inspiratie voor de verdere ontwikkeling van projecten tegen radicalisering door heel

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Europa. Het derde deel bevat *materiaal dat het bewustzijn rond radicalisering verhoogt* zoals: algemene tools, multimediate producten, promotiemateriaal. Dit materiaal helpt professionals om meer inzicht te krijgen in het fenomeen van radicalisering. In aanvulling op het Ycare-handboek helpt het materiaal professionals bij het signaleren van radicalisering.

Online platform en mobiele applicaties

Er zijn een online platform en apps beschikbaar ter ondersteuning van de projecten. Het platform en de apps kunnen zorgen voor interactie tussen leerlingen en trainers. Het ondersteunt digitaal management, digitale opslag en presentatie van materialen en schept hiermee de condities die nodig zijn voor een dynamische leeromgeving.

RADICALISERING
RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

2.

Radicalisering begrijpen

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

2. Radicalisering begrijpen

2.1 Inleiding

In de volgende paragrafen geven we informatie over radicalisering. Allereerst wordt het fenomeen radicalisering besproken. In deze paragraaf worden de kenmerken van een radicaal persoon en de controverse rond de definiëring van het begrip radicalisering uitgelegd. Vervolgens wordt de zogenaamde staircase to terrorism behandeld om meer inzicht te geven in de verschillende stadia die een persoon die radicaliseert doorloopt. Het model visualiseert het proces van radicalisering door middel van een metafoor van een trap. De vierde paragraaf behandelt de triggerfactoren in het radicaliseringsproces. Triggerfactoren zijn concrete gebeurtenissen die leiden tot merkbare radicalisering of deradicalisering. In de vijfde paragraaf maken we onderscheid tussen de verschillende typen geradicaliseerde personen. Duidelijk wordt dat personen met een bepaald radicaal profiel min of meer gevoelig zijn voor bepaalde triggerfactoren. De zesde paragraaf gaat over de manier waarop radicale personen te werk gaan. Er is aandacht voor organisatiestructuren van radicale groepen en voor personen die uit zichzelf radicaliseren: de lone wolves. Paragraaf zeven beschrijft radicale stromingen in Europa. In deze paragraaf worden radicale ideologieën als radicaal extreemrechts, radicaal extreemlinks en de radicale islam behandeld. We sluiten af met een beschrijving van radicalisering in Nederland.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

2.2 Definities van radicalisering

Er zijn verschillende definities van radicalisering. De reden hiervoor is voornamelijk dat in de politieke arena definities worden gebruikt om politieke keuzes te motiveren. Academische definities zijn vaak erg gekleurd door een bepaald vakgebied. In dit hoofdstuk wordt de term radicalisering en de daaraan gerelateerde controverse onderzocht. Als uitgangspunt geven we de definitie zoals geformuleerd door Schmid, die wordt gebruikt in een ander Europees project, TERRA (www.terratookit.eu):

“Een individueel of collectief (groeps)proces, dat meestal plaatsvindt in een situatie van politieke polarisatie, waarin normale omgangsvormen, begrip en tolerantie tussen politici en groepen met verschillende belangen worden verlaten ten faveure van het steeds vaker kiezen voor confrontatietactieken. Het gebruik van ofwel (i) (niet-gewelddadige) druk en dwang, (ii) verschillende vormen van politiek geweld, ofwel (iii) extreme gewelddadigheden en oorlogsmisdaden kan hierbij inbegrepen zijn. Als het gaat om rebelligroepen gaat het proces doorgaans gepaard met een ideologische beweging, die zich afzet tegen de mainstream of de status quo en die radicale of extremistische standpunten ontwikkelt waarin een tweedeling de wereldorde bepaalt. In dit proces wordt de acceptatie van een ander richtpunt voor politieke mobilisatie buiten de heersende politieke kaders niet langer herkend als geschikt of legitiem.”

Deze definitie combineert veel aspecten waaraan andere definities min of meer deels refereren:

- Radicalisering is zowel een individueel als een groepsproces, dus er zou rekening moeten worden gehouden met psychologische en sociale factoren.
- Het wordt gekenmerkt door de verwerping van de legitimiteit van de bestaande rechtsorde.
- Het kan leiden tot niet-gewelddadige tactieken en tot gewelddadige en terroristische acties.
- Het omvat een proces van zich ideologisch en sociaal afzetten tegen de maatschappij en een beeld van een tweedeling in de wereld.
- Het is in feite een veranderingsproces waarin conflicten tussen groepen gerechtvaardigd worden.

Het eerste aspect dat hier wordt omschreven, is niet zo controversieel. De meeste mensen zijn het ermee eens dat radicalisering moet worden beschouwd als een proces. Het is niet iets dat in één dag plaatsvindt.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Ook is het geen lineair proces. De ontwikkeling van vatbaar zijn voor radicalisering tot radicale gedachten hebben tot een terroristische daad begaan, verloopt niet geleidelijk: soms verloopt het proces langzaam, soms verloopt het snel. Het is ook mogelijk dat iemand terugkeert naar eerdere stadia, bijv. iemand die radicale gedachten verkent die terugkeert naar het stadium voor vatbaar zijn voor radicale gedachten (Feddes, Nicholson & Doosje, 2015)

Er bestaat verschil van inzicht over de eindstations van radicalisering. Verwijst de term ‘radicaal’ naar een bepaalde mindset of is die noodzakelijkerwijs verbonden met het uitvoeren van radicale activiteiten? In deze verbinding wordt een onderscheid gemaakt tussen cognitieve radicalisering en radicale gedragingen. Cognitieve radicalisering verwijst naar politieke ideeën die onverenigbaar zijn met democratische principes. Onder die ideeën kun je verschillende vormen van raciale of religieuze overheersing en ideologieën plaatsen die ingaan tegen basale rechten of democratische principes. Radicalisering in gedrag betreft de vaak gewelddadige of dwangmatige acties die voortkomen uit radicale ideeën. Wil je kunnen spreken over radicalisering in gedrag, dan moeten mensen niet alleen bepaalde overtuigingen ontwikkelen maar ook betrokken zijn bij het plegen van onwettige handelingen (Neumann, 2013).

De term ‘radicaal’ heeft op zichzelf geen betekenis, omdat de inhoud van radicale gedachten afhankelijk is van de context. Wat radicaal genoemd kan worden is afhankelijk van wat als mainstream wordt beschouwd in een bepaalde samenleving. Het zou kunnen dat vanuit het ene oogpunt iemand aan het radicaliseren is, en vanuit het andere oogpunt iemand progressiever wordt. Het politieke systeem speelt hierin een rol: in ondemocratische samenlevingen worden mensen die vrijheid van meningsuiting en andere liberaal-democratische rechten nastreven als radicaal bestempeld, terwijl het tegenovergestelde geldt voor het hedendaagse Europa (Neumann, 2013)

Het aspect van het afwijzen van de legitimiteit van de bestaande orde in de definitie van TERRA wordt weerspiegeld in de National Counterterrorism Strategy van de Nederlandse regering (NCTV, 2016) waarin radicalisering wordt beschreven als een proces dat leidt tot extremisme of zelfs terrorisme.

Extremisme wordt gedefinieerd als „het fenomeen waarbij individuen of groepen uit ideologisch standpunt bereid zijn om de wet te overtreden of deel te nemen aan activiteiten die de democratische rechtstaat ondermijnen.“ *Terrorisme* wordt als volgt gedefinieerd: „gewelddadigheden begaan die mensenlevens in gevaar brengen of die schade toebrengen aan eigendommen die de maatschappij ontwrichten, met als doel de sociale omverwerping en destabilisatie, die angst oproept bij de bevolking of die politieke beslissingen beïnvloedt.”

Zowel extremisme als terrorisme zijn ideologisch gemotiveerd. Het ideologische motief kan religieus geïnspireerd zijn, maar dat is niet per se het geval. Terrorisme heeft een grotere impact dan extremisme. Het brengt een verlies aan levens of schade aan materiële zaken met zich mee, die zo groot is dat de sociale stabiliteit eronder lijdt en het wordt begaan met als doel politieke beslissingen te beïnvloeden. De ambitie van terroristen is altijd verreikend en heeft een politieke aard (NCTV, 2016).

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Het begrijpen van een godsdienst of doctrine is niet genoeg als we echt willen begrijpen wat radicalisering tot gewelddadig extremisme inhoudt. Veel terroristen zijn niet erg vroom en hebben maar een vluchtig begrip van de radicale religieuze ideologieën die ze beweren aan te hangen (Borum, 2011). Exemplarisch hiervoor is het fenomeen ‘de islam knippen en plakken’. Veel jonge moslims hebben geen diepgaande kennis van de islam. Ze vormen hun eigen islam aan de hand van enkele Koran-teksten en creëren hun eigen waarheid op basis van een extremistische uitleg. Hun ideeën worden sterk beïnvloed door radicale overtuigingen waarover ze lezen op internet of overtuigingen die worden verspreid door radicale imams of onofficiële radicale priesters. Deze moslim-radicalen staan een zelfbedachte godsdienst voor die niet veel te maken heeft met de religie die een grote meerderheid van de moslims wereldwijd aanhangt (AIVD, 2006).

Meer lezen

Borum, R. (2011). Radicalisation into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories. *Journal Of Strategic Security*, 4(4), 7-36.

Neumann, P. E. (2013). The trouble with radicalisation. *International Affairs*, 89(4), 873-893.

2.3 Staircase to terrorism: stadia in het radicaliseringsproces

Het ‘staircase model’ van Moghaddam (2005) legt op basis van psychologische factoren uit waarom slechts een kleine minderheid van de mensen die ontevreden zijn uiteindelijk terrorist wordt. In deze paragraaf gaan we in op deze publicatie. Het model laat zien dat het radicaliseringsproces niet moet worden gezien als iets dat vloeiend overgaat van totale desinteresse in radicalisering tot de meest extreme vorm van terrorisme; mensen lopen in dit proces eerder een trap op.

Het staircase-model is gebaseerd op een metafoor van een trap in een gebouw met vijf verdiepingen. De trap wordt steeds nauwer, wat symboliseert dat er zich minder mensen op de hogere verdiepingen bevinden dan op de begane grond. Op de begane grond bevinden zich mensen die nog niet in het radicaliseringsproces zitten. Als ze met problemen worden geconfronteerd, zouden ze naar een hogere verdie-

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

ping kunnen lopen. Op de hoogste verdieping zitten mensen die bereid zijn om terroristische aanvallen te plegen. Ze hebben het radicaliseringsproces van begin tot eind doorlopen. Op iedere verdieping van het gebouw spelen bepaalde psychologische processen een rol die geassocieerd worden met de keuze of iemand wel of niet naar een hogere verdieping gaat. Deze processen worden hierna besproken.

Mensen die zich op de begane grond bevinden ervaren onrechtvaardigheid en frustratie. Onderliggende redenen kunnen economische of politieke omstandigheden zijn of bedreigende situaties voor iemand persoonlijk of de groep waar hij deel van uit maakt. Hun frustratie is grotendeels te wijten aan een gevoel van iets ontzegd worden, van echt iets ontzegd worden is meestal geen sprake. Daar komt bij dat hun ontevredenheid meer te maken heeft met de situatie van de groep waar ze thuishoren dan met hun persoonlijke situatie. De meeste mensen op de begane grond zetten hun gevoelens niet in daden om, maar sommigen doen dat wel en begeven zich een verdieping hoger.

Op de eerste verdieping zoeken individuen naar mogelijkheden om iets te doen met de incorrecte behandeling die ze ervaren. Twee specifieke psychologische factoren kunnen hun gedrag beïnvloeden: persoonlijke bewegingsmogelijkheden/veerkracht en het beeld van procedurele onrechtvaardigheid. Hoe meer mensen de indruk hebben dat ze geen mogelijkheden hebben om een stap hoger op de sociale ladder te zetten, hoe meer ze geneigd zijn om in het staircase-model een verdieping hoger te gaan. Daarnaast kan het ervaren van een gebrek aan mogelijkheden om invloed uit te oefenen op beslissingen een reden zijn voor radicalisering.

Op de tweede verdieping leiden frustraties en angsten die voortkomen uit de onmacht om hun situatie te verbeteren tot het zoeken naar een zondebok. Op deze verdieping projecteren individuen hun agressie op een gemeenschappelijke 'vijand', zoals de Verenigde Staten of de westerse wereld. Individen die actief op zoek gaan naar mogelijkheden om misdaden te kunnen begaan, zullen de tweede verdieping uiteindelijk verlaten. Ze beklimmen de trap verder om in actie te kunnen komen tegen de veronderstelde vijand.

De derde verdieping is de verdieping van morele betrokkenheid. Op deze verdieping beginnen mensen terroristische organisaties als een schaduwwereld te zien. In deze schaduwwereld heerst een parallel moraliteitsgevoel dat een strijd rechtvaardigt waarin alle mogelijke middelen worden ingezet om de ideale maatschappij te bereiken. Vanuit het perspectief van terroristische organisaties, zijn terroristen personen die moraal hoog in het vaandel hebben staan, terwijl de vijandige overheid een gebrek aan moraliteit vertoont. De personen op de derde verdieping worden door terroristische organisaties overgehaald om zich bij hen te voegen.

Mensen op de vierde verdieping worden lid van een terroristische organisatie. In de meeste gevallen worden ze voor langere tijd gerekruteerd. Ze worden vaak lid van een cel die bestaat uit vier of vijf mensen, waarin ze alleen toegang hebben tot informatie over de andere leden van hun eigen cel. Daarnaast kunnen mensen worden gerekruteerd als „voetsoldaten“ die gewelddadige (zelfmoord)acties moeten plegen.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Op de vijfde verdieping leren individuen om de remmende interne mechanismen (gedachtes) te onderdrukken die hun zouden kunnen weerhouden van het begaan van een terroristische daad. Op deze verdieping leren ze burgers die buiten de groep staan als zodanig te labelen, zodat deze burgers deel gaan uit maken van „de vijand“. Individuen op de vijfde verdieping verdelen de wereld in “wij” versus “zij”, wat voor hen rechtvaardigt dat burgers doelwit van gewelddadigheden worden. Ze geloven dat iedere persoon die niet zich actief verzet tegen de overheid aangevallen mag worden.

In het geval van een gevecht in de openheid, geeft de zwakkere partij zich meestal over wanneer hij of zij het idee heeft dat het gevecht beslist is. Deze tekenen van overgave zou de agressie van de “winnaar” kunnen intomen. Slachtoffers van terroristische daden zijn zich echter zelden bewust van het gevaar dat voorafgaand aan een aanval op de loer ligt. Dientengevolge zenden ze geen signalen uit die een aanval zouden kunnen voorkomen en een terrorist van gedachte zou kunnen doen veranderen.

Uit zijn staircase-model leidt Moghaddam (2005) een aantal aanbevelingen af voor te maken beleid die volgens hem een lange termijnoplossing voor terrorisme kunnen bieden. Allereerst benadrukt hij het belang van preventieve maatregelen. Zolang de begane grond is gevuld met mensen die zichzelf als slachtoffers van onrechtvaardigheid beschouwen, kun je immers verwachten dat sommigen van hen een verdieping hoger zullen gaan. In deze situatie krijgt iedere terrorist die wordt gearresteerd snel een opvolger. Daarnaast benadrukt Moghaddam het belang van democratische instanties. Door participatie en ontwikkelingsmogelijkheden te faciliteren, wordt de onrechtvaardigheid die aan radicalisering ten grondslag ligt uitgebannen. In deze context wijst Moghaddam erop dat het belangrijk is om het belang van gelijke kansen op gebied van onderwijs, werk en in het politieke domein te benadrukken.

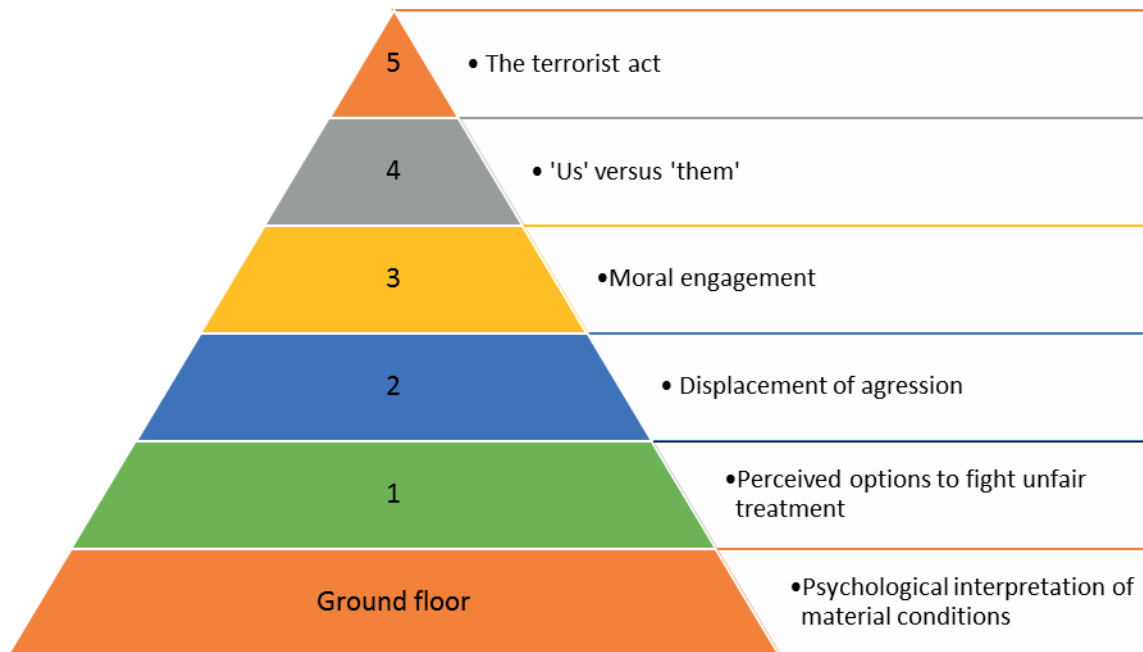
Moghaddam benadrukt ook de rol die onderwijs kan spelen als het gaat om strijd op basis van de gedachte ‘wij tegen zij’. Als mensen de trap naar boven op blijven gaan, wordt hun idee over een verdeling van de wereld in ‘wij tegen zij’ steeds sterker en meer rigide. Er moet worden voorkomen dat het denken in categorieën als ‘wij tegen zij’ een nieuwe standaard wordt in bepaalde groeperingen. Dit impliceert immers een verhoogd risico op radicalisering.

Ten slotte suggereert Moghaddam dat de verschillende partijen meer met elkaar in gesprek moeten gaan om het wederzijdse begrip te vergroten. Hij stelt dat meer contact moet worden gezocht met extremistische groepen. In het verleden is duidelijk geworden dat een dialoog deze groepen kan voeren naar het gebruikelijke politieke toneel. In deze context benadrukt Moghaddam ook het belang van meer intercultureel begrip. In de huidige situatie wordt er niet genoeg rekening gehouden met niet-westerse gezichtspunten, bijvoorbeeld bij het formuleren van universele waarden. Door in gesprek te gaan, kan deze oorzaak voor radicalisering naar de achtergrond verdwijnen.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Meer lezen

Moghaddam, F. M. (2005). The Staircase to Terrorism: A Psychological Exploration. *American Psychologist*, 60(2), 161-169.

2.4 Triggerfactoren in het radicaliseringsproces

Aan de basis van het radicaliseringsproces kunnen meerdere factoren ten grondslag liggen: het gevoel hebben iets ontzegd te worden, aan identiteit gerelateerde factoren als discriminatie en integratie, onzekerheid en een gevoel van fysiek of symbolisch bedreigd te worden. Deze onderliggende factoren (basisfactoren) zijn in verschillende gradaties belangrijk voor verschillende groepen radicalen. Ze vormen de psychologische en structurele voorwaarden die aan de basis liggen van het radicaliseringsproces (Falcon

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

& Wagenaar, 2010, Feddes, Nickolson & Box, 2015). We gebruiken hierna de beschrijving van Feddes, Nickolson en Doosje (2015).

In tegenstelling tot onderliggende factoren, spelen trigger factors vaak een beslissende rol in het radicaliseringsproces (Feddes, Nickolson and Doosje, 2015). Triggerfactoren zijn concrete gebeurtenissen (bijv. incidenten, problemen, keuzes) die (verdere) radicalisering aantoonbaar in gang zetten. Het kan gaan om keerpunten of katalysatoren. Gebeurtenissen die als keerpunt kunnen worden aangewezen, brengen een radicaliseringsproces in beweging of draaien het proces om (deradicalisering). Gebeurtenissen die als katalysator werken, versnellen het radicaliseringproces of remmen het deradicaliseringsproces juist af. Triggerfactoren kunnen zo een verandering in zowel de richting als de snelheid van het radicaliseringsproces bewerkstelligen. In het deel hierna worden enkele veelvoorkomende triggerfactoren beschreven.

Triggerfactoren op microniveau: de privésfeer

In de privésfeer kunnen gebeurtenissen plaatsvinden die resulteren in een persoonlijke crisis, die weer kan leiden tot een grotere ontvankelijkheid voor radicalisering. De confrontatie met de dood kan zo'n gebeurtenis zijn. Iemand die wordt geconfronteerd met bijv. de dood van een dierbare gaat eerder op zoek naar zingeving, gaat zich bezighouden met identiteitsvorming en wordt meer vatbaar voor ideologische boodschappen. Problemen thuis, zoals ruzies, echtscheiding en conflicten kunnen radicalisering ook in gang zetten. Een slechte thuissituatie kan gevoelens van depressie en eenzaamheid oproepen. In zulke omstandigheden kan een radicale ideologie aantrekkelijker worden.

Een andere triggerfactor is baanverlies, of geen uitzicht op een baan of opleiding hebben. Mensen die hun baan verliezen of stoppen met hun opleiding kunnen op zoek gaan naar zingeving en hun identiteit, wat uiteindelijk kan leiden tot radicalisering. Direct geconfronteerd worden met discriminatie kan ook radicalisering opwekken: iemand die geconfronteerd wordt met discriminatie, racisme of uitsluiting ontwikkelt eerder negatieve emoties. Hetzelfde geldt voor mensen die negatieve ervaringen met de autoriteiten hebben. Personen die in aanraking komen met de veiligheidsdienst, de politie en justitie kunnen een gebrek aan vertrouwen, frustratie, woede, teleurstelling, walging, ongerustheid, hulpeloosheid en angst ervaren. Detentie kan ook een triggerfactor zijn. Iemand die gevangen wordt gezet, kan daarin ook een bevestiging zien van zijn beeld van een vijandige wereld. Ook wordt hij geconfronteerd met nieuwe onzekerheden, wat uiteindelijk tot radicalisering kan leiden.

Triggerfactoren op mesoniveau: groepsdynamiek

Een verbreking van sociale banden kan een triggerfactor op mesoniveau zijn. Sociale verbanden kunnen worden gevonden in scholen, sportclubs en binnen de familie. Als deze banden worden verbroken, kan dat tot een zoektocht naar zingeving leiden en de band met een radicale groep versterken. Iemand's radicaliseringsproces kan ook worden getriggerd door contact met een radicaal persoon. Ontmoetingen met charismatische mensen of spirituele leiders kunnen de vorm aannemen van een katalysator of keerpunt in het radicaliseringsproces. Zich aansluiten bij een radicale groepering is een van de belangrijkste

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

triggerfactoren. Radicale groeperingen spelen een belangrijke rol in het radicaliseringsproces vanwege de menselijke behoefte aan het aangaan van sociale banden. Activiteiten van radicale groepen kunnen sociale banden in korte tijd in die mate versterken dat ze net zo sterk worden als familiebanden.

Een andere triggerfactor is trouwen met een (niet-)radicaal iemand. Het is aannemelijk dat (niet-) radicale gedachten van iemands partner de eigen (niet-)radicale gedachten beïnvloeden. Daarnaast krijgen sommige terroristen fysieke training en/of ideologische scholing in een trainingskamp. Wederzijdse banden worden tijdens deze trainingen versterkt en deelnemers kunnen worden gedwongen om een eed af te leggen. Hiermee wordt verzekerd dat er geen weg terug meer is. Een laatste triggerfactor op mesoniveau is geconfronteerd worden met propaganda. Propaganda beantwoordt aan de menselijke behoefte zwart-wit te denken, waardoor de behoefte hieraan nog groter wordt.

Triggerfactoren op macroniveau: daadwerkelijke gebeurtenissen

Op macroniveau kunnen oproepen van radicale organisaties om tot geweld over te gaan het radicaliseringsproces in gang zetten. Een algemene oproep van een radicale organisatie kan mensen die zich in een gevorderd stadium van het radicaliseringsproces bevinden stimuleren om zich daadwerkelijk bij de strijd te voegen. Zo'n oproep kan als ontsnappingsmogelijkheid worden beschouwd door mensen die een gebrek aan perspectief ervaren. Naast oproepen tot actie worden aanvallen op iemands groep als triggerfactor gezien. Voorbeelden zijn: militaire actie, arrestaties en cartoons gericht op een bepaalde groep. Overheidsbeleid kan iemands radicale gedachten ook beïnvloeden. Overheidsbeleid gericht op iemands eigen groep of op radicalisering in het algemeen kan een contraproductief effect hebben en als triggerfactor fungeren. Het gebruik van geweld door de overheid om protesten of sociale veranderingen te voorkomen, kan wraakgevoelens opwekken. Terroristische acties kunnen daarvan het gevolg zijn.

Meer lezen

Van der Valk, I. & Wagenaar, W. (2010). The extreme right: entry and exit. Amsterdam: Anne Frank House – Research and Documentation. / Leiden: Leiden University: Department of Public Administration

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

2.5 Profielkenmerken van radicaliserende jeugd

Met het oog op de beslissing om in te grijpen kan het relevant zijn om te onderzoeken in welke mate de betreffende persoon samenvalt met een van de volgende typen: identiteitszoeker, rechtvaardigheidszoeker, betekeniszoeker en sensatiezoeker. Deze typering stelt professionals in staat om de motivatie van radicaliserende mensen te begrijpen, zodat er effectief ingegrepen kan worden indien dat nodig wordt geacht. We volgen hier de beschrijving van Feddes, Nickolson en Doosje (2015).

2.5.1 Identiteitszoeker

Identiteitszoekers worden verondersteld gevoelig te zijn voor triggerfactoren die specifiek gerelateerd zijn aan identiteit en het aangaan van sociale banden. De meeste mensen hebben een sterk verlangen om bij een groep te horen. Een individu kan zelfvertrouwen ontleen aan de groep en de groep kan zo onzekerheden verkleinen die zich voordoen in het leven. Sommige mensen hebben een sterkere behoefte aan een positieve identiteit dan anderen, wat hen gevoeliger maakt voor radicalisering.

2.5.2 Rechtvaardigheidszoeker

Sommige radicalen worden hoofdzakelijk gedreven door een sterk gevoel van onrechtvaardigheid dat zij ervaren ten opzichte van zichzelf of hun groep. Ze hebben behoefte aan een uitlaatklep voor hun frustraties en zoeken naar erkenning en een verbeterde status voor zichzelf en hun groep. Voor rechtvaardigheidszoekers is het concept van relatieve ontbering belangrijk: de perceptie dat iemands eigen groep oneerlijk wordt behandeld in vergelijking met een andere groep.

2.5.3 Betekeniszoeker

Betekeniszoekers zijn mensen die voornamelijk gedreven worden door een zoektocht naar de zin en betekenis van het leven. In een zoektocht naar zingeving proberen mensen hun bestaan zin te geven op basis van de waarden van de gemeenschap waar ze voor hun gevoel toe behoren. Dit kan worden bereikt doordat ze zich gaan identificeren met een (radicale) ideologie, een godsdienst of nationale trots. Zo'n identificatieproces kan uiteindelijk resulteren dat iemand zichzelf opoffert ten behoeve van de groep.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

2.5.4 Sensatiezoeker

In deze categorie vinden we mensen die op zoek zijn naar sensatie en avontuur. Sensatiezoekers zijn vaak verveelde mannen vol energie, die hun mannelijkheid willen aantonen door aan een (radicaal) avontuur te beginnen. Romantiek kan ook een rol spelen. Sommige mannelijke jihadisten willen voornamelijk hun mannelijkheid tonen aan vrouwen, terwijl vrouwelijke sensatiezoekers zich kunnen storten in een radicaal „avontuur“ omdat ze zich voelen aangetrokken tot deze mannen. Islamitische vrouwen kunnen hun motivatie ontleenen aan de mogelijkheid om te kunnen trouwen met een strijder.

In de tabel hierna staan de kenmerken van de vier typen radicale personen en hypothesen met betrekking tot de triggerfactoren waarvoor ze gevoelig zouden zijn.

Type	Kenmerken	Hypothese
Identiteitszoeker	Worstelen met de (hybride) identiteit, zoeken naar sociale banden	Gevoelig voor triggerfactoren die gerelateerd zijn aan identiteit en sociale verbanden.
Rechtvaardigheidszoeker	Onrechtvaardigheid ervaren, zoeken naar rechtvaardigheid.	Gevoelig voor triggerfactoren die gerelateerd zijn aan ervaren onrechtvaardigheid t.o.v. zichzelf of hun eigen groep.
Betekeniszoeker	Crisis op persoonlijk vlak, zoeken naar stabiliteit en zingeving.	Gevoelig voor triggerfactoren op persoonlijk vlak en triggerfactoren gerelateerd aan een ideologie die zingeving biedt.
Sensatiezoeker	Op zoek naar sensatie en avontuur.	Gevoelig voor triggerfactoren die gerelateerd zijn aan geweld, avontuur, romantiek en sensatie.

Deze typering maakt duidelijk dat radicale personen erg van elkaar kunnen verschillen. Er is niet één radicale identiteit. Hoewel het zeker niet zo is dat iedere geradicaliseerde persoon precies in een van de vakjes past, geeft deze typering wel een bruikbaar inzicht in de triggerfactoren waar personen die voldoen aan bepaalde kenmerken gevoelig voor kunnen zijn.

Meer lezen

Venhaus, J.M. (2010). Why youth join Al-Qaeda. United States Institute of Peace.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

2.6 Organisatorische aspecten van radicale activiteiten

Terroristische groeperingen kunnen verschillende organisatievormen aannemen. In de eerste plaats kunnen ze tekenen vertonen van een formele organisatie. Deze organisatievorm wordt gekarakteriseerd door het zich richten op doelen en rationeel management. Het kan ook gaan om een netwerk van actoren die in staat zijn tot zelforganisatie en met elkaar verbonden zijn door een ideologie. Een kenmerk van netwerken is dat ze wel gecoördineerd zijn maar geen centrale structuur hebben. Formele organisaties en netwerken kunnen worden onderscheiden van sociale bewegingen. Sociale bewegingen bestaan uit diverse individuele actoren en organisaties die losjes met elkaar verbonden zijn (Comas et al., 2015).

Terroristische organisaties kunnen tegelijkertijd veel van deze organisatievormen aannemen. Ook kunnen ze na verloop van tijd een andere organisatiestructuur aannemen.

Terroristische groeperingen nemen een organisatievorm aan als ze streven naar een doelgerichte aanpak. Ze onderscheiden zich echter wel van traditionele bedrijven. Binnen terroristische groeperingen veranderen doelen en middelen voortdurend, terwijl formele organisaties juist worden gekenmerkt door een doel-middelengerichtheid. Daar komt nog bij dat de organisatievorm van terroristische groeperingen vaak onduidelijk is. Wie waarvoor verantwoordelijk is, is vaag of de verantwoordelijkheid wordt om veiligheidsredenen opzettelijk verdeeld over meerdere mensen. Als iemand alle verantwoordelijkheid zou moeten dragen voor de acties, dan zou hij voor zijn leven moeten vrezen.

Een netwerkvorm past beter bij de meeste terroristische groeperingen. Terroristische groeperingen hebben meestal toegang tot essentiële bronnen zoals mensen, middelen en informatie. Deze capaciteit is vaak beschikbaar via netwerken van individuen of andere groepen met wie ze losjes verbonden zijn. Deze netwerken kenmerken zich door vrijwillige, wederzijdse en horizontale communicatie en uitwisselingen. Ze zijn tijdelijk en kennen geen hiërarchie. De opkomst van digitale technologieën hebben het bereik, de sterkte en de waarde van deze netwerken vergroot.

Het idee van terrorisme als een sociale beweging benadrukt de bredere context van krachten die essentieel zijn voor de ontwikkeling van terroristische organisaties en netwerken. Een sociale beweging bestaat uit een brede range van individuele en organisatorische actoren die met elkaar verbonden worden

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

door historische momenten, bepalende culturele ervaringen en communicatiestromen. Binnen sociale bewegingen maakt een solidariteitsgevoel of gevoel van eenheid de uiting en realisatie van diepe veranderingen in de maatschappij mogelijk. Sociale bewegingen worden hoofdzakelijk gedefinieerd op basis van de impact die ze hebben. Ze zorgen voor zingeving en een andere realiteit voor hun aanhangers.

Lone wolves

Terwijl sommige mensen radicaliseren als lid van een radicale groep, radicaliseren anderen op zichzelf. Lone wolves kunnen geïnspireerd zijn door een radicale ideologie, maar, zoals hun naam impliceert, zijn ze geen lid van een bepaalde groep. Mensen die in hun eentje opereren vinden inspiratie bij verschillende radicale groeperingen.

Hoewel voormalige lone wolf-terroristen niet veel met elkaar gemeen hebben, is er wel iets wat ze delen: dat ze op zichzelf radicaliseren. Eenlingen onderscheiden zich van andere radicalen doordat ze geen lidmaatschap zijn aangegaan en niet betrokken zijn bij een groep. Hun identificatie en internaliseringsproces vindt plaats via secundaire middelen, zoals boeken, artikelen en pamfletten. In de huidige digitale wereld worden internet en andere moderne uitingen ook als belangrijke bronnen gezien voor het faciliteren van zelf-radicalisering (Bates, 2012)

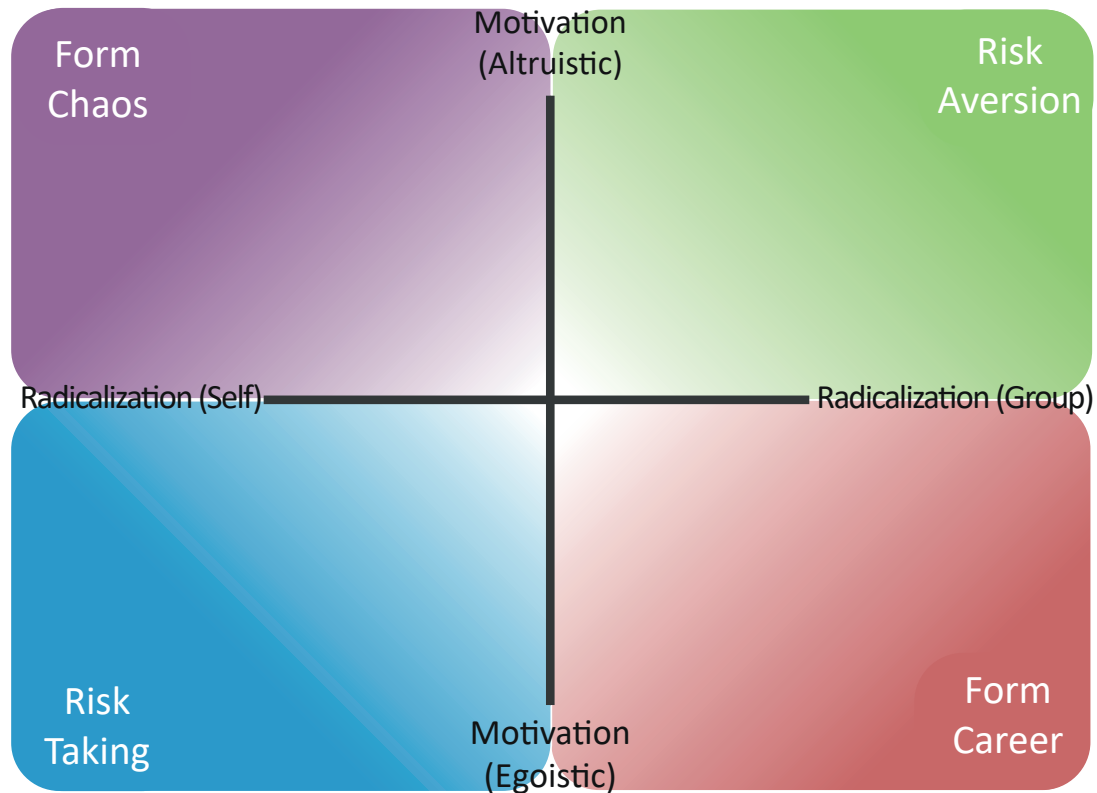
Lone wolves hebben gezorgd voor een groeiend dilemma in de huidige veiligheidssituatie. Omdat er geen groep of netwerk van terroristen achter hen staat, zijn ze erg moeilijk te vinden en te identificeren. Lone wolves hebben niet de middelen en de steun die andere terroristische groeperingen wel hebben, maar ze hebben ook geen last van de verplichtingen die die groepen ervaren. Hoewel ze meestal niet in staat zijn tot acties op grote schaal, moet het gevaar dat van hen uitgaat ook niet worden onderschat. Veel terroristische aanvallen die de afgelopen jaren hebben plaatsgevonden, zijn uitgevoerd door lone wolves (Bates, 2012).

Bates (2012) heeft een voorstel gedaan voor een typering met een sociologische basis die lone wolves categoriseert in termen van motivatie, mate van radicalisering, en zich bewust zijn van risico's. Deze typering staat afgebeeld in de figuur hierna

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

De horizontale as verbeeldt de mate van betrokkenheid bij het radicaliseringsproces. Hoewel zelf-radicalisering een basiskenmerk is van de lone wolf-terrorist, is de mate waarin persoonlijke ontwikkeling en socialisering door externe contacten in dit proces een rol spelen, een essentieel verschil tussen de typen lone wolves. Naast hun blootstelling aan een extremistische ideologie via literatuur of internet, zijn sommige lone wolves wel betrokken geweest bij organisaties of zelfs trainingen.

Op de verticale as vinden we een continuüm dat zich uitstrekt van egoïstisch naar altruïstisch. Aan de egoïstische kant vinden we op zichzelf gerichte terroristen die antisociale kenmerken vertonen. Ze kunnen zich verheven voelen boven de gemeenschap en een bepaalde ideologische organisatie. Egoïstische terroristen zijn erg overtuigd van hun eigen superioriteit; ze kunnen zich persoonlijk “geroepen” voelen of het gevoel hebben dat alleen zij in staat zijn om te handelen en te slagen. Altruïstische lone wolf-terroristen worden meer gemotiveerd door de perceptie van een verplichte kruistocht voor een bepaald doel. Deze mensen rechtvaardigen hun daden als onbaatzuchtige handelingen die hun loyaliteit aan een hoger doel demonstreren.

De derde dimensie staat voor het soort terrorisme. Het is een continuüm tussen eenmalige daden en een serie van aanvallen. Lone wolves kunnen aanvankelijk van plan zijn om eenmalig een terroristische daad te begaan, maar – als ze succesvol zijn – opschuiven naar het plegen van meerdere daden. Kleinere acties kunnen een lone wolf zo aanmoedigen om op zoek te gaan naar een meer definitieve vorm van

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

terrorisme, die uitmondt in een laatste dramatische daad. Dit veranderingsproces van een serieterrorist naar terrorist van een dramatische eenmalige daad komt vaak voor bij veel rechtse terroristen die zich richten op één bepaalde zaak, zoals het geval is bij anti-abortusgewelddadigheden en gewelddadigheden van dierenrechtenactivisten en milieuactivisten.

De laatste dimensie is de mate waarin de lone wolf-terrorist risico's accepteert. Lone wolf-terroristen kunnen worden beïnvloed door hun bereidheid om ofwel de consequenties van hun individuele acties op te zoeken, ofwel om die te vermijden. Zo hebben we individuen gezien die steeds risicovollere acties ondernamen. Op een bepaalde manier zijn zelfmoordterroristen de ultieme risicozoekende terroristen (Bates, 2012).

Deze typering geeft een relevant inzicht in de verschillende vormen van lone wolve-terrorisme. Het maakt duidelijk dat lone wolves niet alleen verschillen op het gebied van de ideologieën die ze aanhangen, maar ook in hun positie op de benoemde vier dimensies.

De faciliterende rol van internet

Radicale groeperingen kunnen sociale media gebruiken om hun invloed te vergroten. Ze gebruiken Facebook en websites om geld in te zamelen. Chatplekken zijn ook bruikbare social media-tools omdat ze als een open forum fungeren, waar iedereen zich bij het gesprek kan aansluiten. Radicale groeperingen als al-Qaida gebruiken chatplekken om mensen te werven en te laten radicaliseren tot hun ideologie. Sociale media kunnen worden ingezet om gebruikers aan te sporen om informatie te genereren en te verzamelen die normaal gesproken privé zou blijven. Bovendien worden sociale media als propaganda gebruikt; het is een middel om informatie te verspreiden die het wereldbeeld van de gebruikers manipuleert.

Voor al in het de westerse wereld wordt internet gebruikt als middel om jongeren te laten radicaliseren. Al-Qaida en aanverwante partijen begrijpen hoezeer westerse landen vertrouwen op informatie die wordt gedeeld via het gebruik van communicatietechnologieën. Via hun online magazine, getiteld Inspire, verspreidt Al-Qaida zijn terroristische ideologie. Het zet jongeren uit het Westen aan om zelf te radicaliseren en aanvallen uit te voeren tegen het Westen. Sommige terroristische organisaties nemen op internet kinderen als doelwit door cartoons te publiceren en amusementsmedia in te zetten die als propaganda dienen (Thomson, 2011).

Extreemrechtse groepingen zijn ook actief op internet. Net zoals moslimradicalen gebruiken ze het internet om – met aantrekkelijke websites met interactieve elementen zoals onderzoeken, chatplekken en forums – nieuwe leden aan te trekken. Via cyber communities die nationale grenzen overschrijden, propageren rechtsextremisten hun idealen van (paradoxaal genoeg) meer nationale soevereiniteit onder gelijkgestemde mensen (Caiani et al., 2015).

In de afgelopen jaren is de expertise op gebied van het gebruik van digitale media door jihadisten en andere extremisten toegenomen. Beleid ter bestrijding van radicalisering is steeds meer gericht op digitale communicatiekanalen, logistiek en werving (NCTV, 2016). Uit recent onderzoek (Sikkens et al.,

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

2016) blijkt dat Facebook een faciliterende rol kan spelen in het identificeren en benaderen van jongeren die moeilijk te vinden zijn in de offline wereld, omdat ze niemand van buiten hun netwerk vertrouwen. Jongeren met linksige idealen en bekeerde jonge moslims hebben vaak een publiek profiel op Facebook. Jongeren met extreemrechtse sympathieën zijn moeilijker te vinden. Ze lijken een voorkeur te hebben voor het gebruik van community-forums in plaats van Facebook.

Meer lezen

Bates, R.A. (2012). Dancing with Wolves: Today's Lone Wolf Terrorists. *The Journal of Public and Professional Sociology*, 4(1).

Caiani, M., & Kröll, P. (2015). The transnationalization of the extreme right and the use of the Internet. *International Journal Of Comparative And Applied Criminal Justice*, 39(4), 331-351.

Comas, J., Shrivastava, P. & Martin, E.C. (2015). Terrorism as Formal Organization, Network, and Social Movement. *Journal of Management Inquiry*, 21(1), 47-60.

Sikkens, E., Van San, M., Sieckelinck, S., Boeije, H. & De Winter, M. (2016). Participant Recruitment through Social Media: Lessons Learned from a Qualitative Radicalisation Study Using Facebook. *Field Methods*, 1-10.

Thompson, R. (2011). Radicalisation and the Use of Social Media. *Journal Of Strategic Security*, 4(4), 167-190.

2.7 Het radicale gedachtegoed in Europa

Dit hoofdstuk gaat in op de drie meest voorkomende vormen van radicaal gedachtegoed in het moderne Europa: extreemrechts, extreemlinks en de radicale islam. Die drie hebben ook reacties op elkaar uitgelokt. De jihad van moslimradicalen heeft een reactie uitgelokt van een rechtsextremistische contra-jihad gericht op het buiten Europa houden van moslims. Ondertussen beschouwen rechtsextremisten die de islam fel bekritiseren linkse types als de belangrijkste vijand vanwege hun open houding ten opzichte van nieuwkomers (Schaffer, 2016).

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Complexe sociale fenomenen zoals radicalisering zijn altijd aan verandering onderhevig. Dit is een van de redenen waarom er decennialang discussie is geweest rond de definitie van (onder andere) extreemrechts (Van der Valk & Wagenaar, 2010). In het volgende deel zullen we desalniettemin proberen om een overzicht te geven van de drie grootste politieke ideologieën. Ons doel is niet om een compleet beeld van het radicale gedachtegoed in Europa te geven, maar om wat karakteristieken eruit te lichten van de drie belangrijkste ideologische stromingen waar radicalen hun inspiratie vandaan halen.

Radicale personen zijn niet altijd duidelijk in te delen in één bepaalde stroming (bijv. nationale separatisten en hooligans). Ook is er onderscheid te maken tussen radicale groeperingen en individuen die dezelfde ideologie aanhangen. Algemene omschrijvingen van de brede ideologieën kunnen echter wel worden gegeven en dragen bij aan een verbeterd begrip van het hedendaagse radicale gedachtegoed.

2.7.1 Het extreemrechtse gedachtegoed

Extreemrechtse ideologie

Extreemrechts is moeilijk te definiëren, maar er bestaat wel enige overeenstemming als het gaat om de basiskenmerken van de extreemrechtse ideologie. De meest noemenswaardige kenmerken zijn: nationalisme, racisme, sterke kritiek op het politieke systeem en de parlementaire democratie, het leiderschapsprincipe en het gevecht tegen politieke opponenten. Sommige van deze kenmerken geven uitdrukking aan de anti-egalitaire waarden van extreemrechts die weerspiegeld wordt in racisme, ethnocentrisme, xenofobie en het uitsluiten van bepaalde groepen. Aanhangers van extreemrechtse ideologieën bekritiseren het huidige functioneren van de democratie en propageren een sterke leider en een sterke staat (Fermin, 2009).

Mudde (2000), een invloedrijke onderzoeker op gebied van rechts-radicalisme, beschrijft vier kenmerken van het rechts-radicalisme, dat gedeeltelijk overeenkomt met de kenmerken die hier al eerder genoemd zijn:

- *Nationalisme*: het geloof dat de politieke eenheid (de staat) en de culturele eenheid (de natie of etnische gemeenschap) met elkaar in overeenstemming zouden moeten zijn.
- *Xenofobie*: alles wat als 'vreemd', of afwijkend van hun eigen natie en overtuigingen wordt beschouwd, wordt als negatief geportretteerd en wordt ervaren als bedreigend.
- *Welvaartschauvinisme*: de overtuiging dat de vruchten van de nationale economie in de eerste plaats en vooral (zij het niet exclusief) mogen worden geplukt ten faveure van de 'eigen mensen' van die natie.
- *Law and order*: de overtuiging dat een staat er een strikt rechtsapparaat op na moet houden, en dat die regels actief en streng gehandhaafd dienen te worden.

In een herziening van zijn werk definieert Mudde de nieuwe ideologie van 'populistisch radicaal-rechts' als een combinatie van *nativisme*, *autoritarisme* en *populisme*, waarin nativisme wordt beschouwd als

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

het hoofdkenmerk (Mudde, 2007). Zijn definitie van populistisch radicaal-rechts is van toepassing op politieke partijen en niet op radicaliserende individuen. Begrip van het hoofdkenmerk van *nativisme* kan bijdragen aan iemands begrip van de radicaal-rechtse ideologie in het algemeen. Het tweede kenmerk, *autoritarisme*, is ook noemenswaardig in de context van radicalisering.

Nativisme wordt door Mudde gedefinieerd als “een ideologie die beoogd dat landen alleen moeten worden bewoond door de oorspronkelijke bewoners (“de natie”) en dat niet-inheemse elementen (personen en ideeën) een fundamentele bedreiging zijn voor de homogene staat”. Nativisme lijkt dus sterk op de combinatie van xenofobie en nationalisme. De basis voor het definiëren van (niet-) “inheems zijn” kan verschillen. Volgens Mudde kan de basis etnisch, raciaal of religieus zijn, maar bevat deze altijd een culturele component.

Autoritarisme is, volgens Mudde, “het geloof in een sterk gereguleerde maatschappij, waarin inbreuk op de autoriteiten streng worden bestraft”. Deze definitie omvat de rechtsorde en “bestraffend conventioneel moralisme”. Autoritaristen zijn meer genegen om (de gevestigde) autoriteit te accepteren dan niet-autoritaristen, hoewel ze ook in opstand kunnen en zullen komen onder bepaalde omstandigheden (Mudde, 2007).

Extreemrechtse groeperingen

Om je begrip van het radicale gedachtegoed in Europa te vergroten, is het ook de moeite waard om naar verschillende groepen te kijken. In een publicatie over racisme, antisemitisme en extreemrechts geweld (Tierolf et al. 2015) wordt onderscheid gemaakt tussen identitaire stromingen aan de ene kant en neo-nazistische stromingen aan de andere kant. In aanvulling op deze klassieke radicale groeperingen willen we de counter-jihadisten vermelden. Een kort overzicht van deze stromingen volgt hierna.

Identitaire stromingen volgen een ideaal van gelijksoortige mensen na in het gebied waar die mensen zich historisch gezien gevestigd hebben. Binnen deze stromingen richt het onderscheid tussen “eigen” en “vreemd” zich op de taal van het land en de culturele en etnische identiteit van de “oorspronkelijke” bewoners. Dit wordt weerspiegeld in de verwerping van externe invloeden of bedreigingen voor de natie, die voornamelijk te maken heeft met de migratie van „buitenlandse“ invloeden. Identitaire stromingen verdedigen zichzelf ook tegen “bedreigingen” zoals de invloed van Engelse leenwoorden of de aanwezigheid van “cultuurvreemde” buitenlandse multinationals (Tierolf et al., 2015).

Neo-nazistische stromingen verschillen van identitaire stromingen door “eigen” en “vreemd” voornamelijk te definiëren op basis van biologisch-raciale kenmerken. Volgens de neonazi's is het witte ras biologisch superieur ten opzichte van andere rassen, inclusief Joden. Daarnaast richten ze zich in tegenstelling tot identitaire stromingen vooral op ‘Germaanse broedernaties’ en minder op de nationale taal. Ten slotte streven ze vaak een eerherstel van het Grote Germaanse Rijk na, in de traditie van het Derde Rijk uit de periode 1933-1945. Muziek, uitvoeringen en bands zijn vaak een verbindend element in de internationale neonazi-wereld, vooral onder extreemrechtse skinheads.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

In de ogen van counter-jihadisten worden Europa en de Verenigde Staten bedreigd door een agressieve en gepolitiseerde islamitische wereld. Ze zijn bang dat moslims in Europa een proces van islamisering in gang zetten, met het instellen van de shariawetgeving als uiteindelijke doel. Volgens counter-jihadisten impliceert de islamitische dreiging het verwijderen van christelijke en joodse symbolen, het opleggen van islamitische tradities en het creëren van no-go areas voor niet-moslims. Counter-jihadisten beschouwen zichzelf als de verdedigers van de “westerse beschaving”, terwijl ze moslims en de islam als de culturele ander omschrijven. Ze zien moslims als een groep die gehomogeniseerd is en als een vijandige massa en de islam als een totalitaire politieke macht. Elke actie die geassocieerd kan worden met dit gezichtspunt wordt beschouwd als het bewijs van de vijandige bedoelingen van moslims (Lee, 2015).

De hierboven genoemde groepen worden beide ook wel witte racisten (white supremacists) genoemd. Een prominent thema binnen deze groepen is de oppermacht van het witte ras en de daaraan inherente inferioriteit van alle andere rassen. Deze manier van denken wordt vaak gerechtvaardigd door middel van godsdienst. De (christelijke) religieuze identiteit wordt omgevormd op een manier die de identificatie met het witte ras versterkt. Een ander prominent thema is de afschaffing van rechten voor witte mensen. Veel organisaties van witte racisten beweren dat witte mensen het onderzoeken en vieren van hun identiteit wordt ontnomen. Deze organisaties plaatsen hun bezwaren in een kader van onderdrukking van witte mensen, hoewel maar relatief weinig witte mensen worden geconfronteerd met discriminatie (Adams & Roscigno, 2005).

Meer lezen

Adams, J. & Roscigno, V. J. (2005). White Supremacists, Oppositional Culture and the World Wide Web. *Social Forces*, 84, 759–73.

Lee, B. (2015). A Day in the “Swamp”: Understanding Discourse in the Online Counter-Jihad Nebula. *Democracy and Security*, 11(3), 248-274.

Mudde (2000). *The ideology of the extreme right*. Manchester: Manchester University Press.

Mudde (2007). *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press

2.7.2 Extreemlinks gedachtegoed

Extreemlinkse ideologie

Aanhangers van radicaal-linkse ideologieën zijn links van sociaal democraten gepositioneerd. Ze hebben zich verbonden met de principes gelijkheid en het herverdelen van inkomens. Aanhangers van radicaal-links komen op voor groepen die buitengesloten worden, zoals migranten en werklozen. Daarnaast wijzen ze kapitalistische waarden, die ze zien als de hoofdoorzaak van sociale ongelijkheid, af. De opkomst van de consumptiemaatschappij wordt ook veroordeeld door linkse extremisten, en soms pleiten ze voor het afschaffen van privébezit (Visser et al., 2014).

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Radicaal-linkse groeperingen verzetten zich sterk tegen de politieke en economische elite. Ze staan erg kritisch tegenover een multinationale krijgsmacht en economische afspraken, zoals NATO en het IMF. Bovendien zijn ze tegen de privatisering van het onderwijs, de gezondheidszorg, het openbaar vervoer, en ook tegen internationale vrijhandelsverdragen, zoals het Transatlantic Investment Partnership (TTIP). Radicaal-linkse partijen zijn voor de (participatie)democratie. Ook zijn de meesten internationalistisch, omdat samenwerking over de grenzen heen onontbeerlijk is om de globalisering (van het kapitalisme) tegen te gaan. Het milieu en het klimaat, het feminisme en zelfmanagement voor werknemers zijn ook omarmd door extreem-links (Amini, 2015; Visser et al., 2014).

Extreemlinkse groeperingen

Aan de linkerzijde van het politieke spectrum bevinden zich verschillende groepen. Sommige daarvan zijn activistisch maar doen niks illegaals. Andere (voormalig activistische) groeperingen zijn extremistisch of houden in het spectrum het midden tussen activistisch en extremistisch. In het volgende deel worden enkele grote radicaal-linkse bewegingen omschreven.

Radical Environmentalist and Animal Rights (REAR) bestaat uit een losjes georganiseerde mix van individuen, groepen en organisaties die voor radicale maatregelen is om een wereld te realiseren waarin dieren en het milieu volledig worden gerespecteerd. De meeste van deze acties hebben als doel de achteruitgang van het milieu en het misbruik van dieren aan te tonen. Veel milieu- en dierenrechtenactivisten zijn aanhangers van „deep ecology“, een beweging die zich richt op de onafhankelijke intrinsieke waarde van de natuur en de gelijkheid van menselijke en niet-menselijke soorten. Binnen de ideologie van REAR zijn er echter verschillende ideeën en filosofieën met elkaar in tegenspraak.

De meeste REAR-activisten geloven dat hun doelen kunnen worden bereikt via een radicale hervorming van het politieke systeem. Een minderheid van extreme activisten heeft anti-kapitalistische en anarchistische ideeën en gelooft dat alleen een revolutie de aarde kan redden. REAR kan het best worden omschreven als een idee. Het fungeert als bron van inspiratie voor groepen en activisten van over de hele wereld die anoniem opereren. Het netwerk kent geen hiërarchische structuur; het wordt bij elkaar gehouden door een gezamenlijk doel: het bezit vernietigen van degenen die een bedreiging vormen voor het milieu en zijn inwoners (Hirsch-Hoefler & Mudde, 2014).

Linkse activistische en extreme groeperingen die protesteren tegen asiel- en vreemdelingenbeleid zijn verenigd in het No Border Network. Dit is een netwerk van losse verenigingen en zelfstandige spelers die voor vrij verkeer van mensen en tegen het controleren van migratiestromen zijn. Ze zetten zich in op het gebied van coördinatie van internationale grenskampen, ze houden demonstraties, en ze ondernemen gericht actie en organiseren anti-deportatiecampagnes. Het is een beweging voor mensen die “een wereld zonder grenzen willen creëren, waar niemand gehinderd wordt naar een ander land te gaan vanwege geboorteland, ras, sociale klasse of inkomen, of omdat er een andere grens is opgelegd door kapitalistische elites en hun regering en hun beleid” (No Borders UK, 2016). Het No Border Network is een

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

anti-kapitalistische beweging, die stelt dat grenzen worden gecreëerd door kapitalistische elites en alleen goed zijn voor diezelfde elites. Acties zijn gericht tegen het grenscontrolesysteem en de bijbehorende infrastructuur en deportatievluchten (No Borders UK, 2016).

Sommige linksextremisten richten zich niet op single issues maar vormen brede partnerships. Ook speelt mee dat ze anarchistisch zijn in woorden en gedachten en extremistisch in hun daadwerkelijke gedragingen. Deze anarchistische groeperingen verzetten zich niet alleen tegen hun klassieke vijand – het kapitalisme – maar ook steeds meer tegen onder andere het fascisme en asielbeleid. Ze zeggen dat ze willen strijden voor een vrije samenleving, zonder sociale klassen, staten of grenzen, en met een gezonde natuurlijke omgeving. Directe actie in de vorm van graffiti en vandalisme zijn belangrijke middelen voor hen. Aangezien onderdrukking, uitbuiting en kapitalisme fenomenen zijn die zich wereldwijd voordoen, vindt de strijd van anarchisten plaats op een internationaal niveau (AIVD, 2013).

Noemenswaardig is International of Anarchist Organisations (IFA). Hun doel is “om de internationalisering van staatsmachten en kapitalistische machten die hun invloed snel op globaal niveau vergroten tegen te gaan” (IFA, 2016). De bonden die worden geassocieerd met IFA geloven dat internationale coördinatie en samenwerking nodig is om hun gezamenlijke doelen te bereiken.

Meer lezen

Amini, B. (2015). Situating the Radical Left in Contemporary Europe. *Socialism And Democracy*, 29(3), 7-24.

Anti-Fascist Action: Radical resistance or rent-a-mob? *Soundings – issue 14 Spring 2000*. Amieland-melburn.org.uk.

Hirsch-Hoefler, S. & Mudde, C. (2014). “Ecoterrorism”: Terrorist Threat or Political Ploy? *Studies in Conflict & Terrorism*, 37(7), 586-603.

Kinna, R. (2005). *Anarchism: A beginners Guide*. Oxford: Oneworld.

Visser, M., Lubbers, M., Kraaykamp, G., & Jaspers, E. (2014). Support for radical left ideologies in Europe. *European Journal Of Political Research*, 53(3), 541-558.

2.7.3 Radicaal-islamitisch gedachtegoed

In de afgelopen decennia is islamitisch radicalisme wijdverspreid geraakt in grote delen van Europa. Er worden verschillende termen gebruikt voor islamitisch radicalisme: extremisme, fundamentalisme, islamisme en jihadisme. Deze termen worden hierna uitgelegd. Vervolgens plaatsen we het fenomeen jihadisme in een bredere (historische) context. Wij maken gebruik van de definities van Winter en Hasan (2016).

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Extremisme, fundamentalisme, islamisme en jihadisme

Extremisme is een afwijzende en dogmatische georiënteerdheid die zich kenmerkt door een gebrek aan balans. Extremisten zijn sterk overtuigd van hun eigen ideologische perspectief. Islamistische extremisten gaan ervan uit dat religieuze wetten moeten worden toegepast op zowel de publieke als de privé-sfeer. Ze verwerpen culturele normen en waarden die niet passen binnen de traditie van hun godsdienst. Extremisten vinden mensen die trouw zijn aan hun interpretatie van het geschrift moreel en ethisch gezien superieur aan anderen.

Fundamentalisten proberen hun standpunten te legitimeren door middel van non-contextuele analyse van relevante religieuze teksten. Fundamentalisten baseren zich op een oude, historische context en propageren idealen uit vroeger eeuwen. Voor fundamentalisten staan het geschrift en dogmatische instituties op de eerste plaats. Deze worden gebruikt om morele regels en juridische wetten te legitimeren.

Islamisten proberen hun fundamentalistische standpunt te implementeren met als doel om gouvernementele organisaties in overeenstemming te brengen met hun standpunt. Islamisme is een vorm van het instrumentaliseren van de islam door individuen, groeperingen en organisaties die politieke doelen nastreven. Islamisme geeft politieke antwoorden op hedendaagse maatschappelijke uitdagingen door een toekomst in het vooruitzicht te stellen die is gebaseerd op islamitische tradities. Islamisten destilleren uit de islam een beleidskader en proberen een manier te vinden om dit kader te implementeren.

Jihadisten gebruiken geweld om hun islamistische standpunten over de hele wereld te verspreiden. De term jihad verwijst naar de heilige oorlog van moslims tegen ongelovigen, de moderne wereld of tegen democratische principes. Voor jihadisten is geweld niet langer een middel maar een doel op zich. Jihadisme is een radicale, gemilitariseerde versie van islamisme met een sterk gevoel van urgentie. Jihadisten vinden het noodzakelijk om geweld te gebruiken, omdat dat de enige manier is om de status quo op korte termijn te doorbreken (Winter & Hasan, 2016).

Jihadisme in de praktijk

De term 'jihadisme' verwijst naar de militante soennitische islamitische ideologieën die een gewapende strijd eisen in de naam van God. Aanhangers van de jihad hebben als doel om territoria van moslims te verdedigen om islamitische staten te vestigen en het kalifaat opnieuw uit te roepen. Binnen het jihadisme kunnen verschillende groeperingen worden onderscheiden. Al Qaeda, een van de prominentste groepen, beschouwt de Verenigde Staten als de hoofdvijand en gelooft dat de VS moet worden aangevallen met alle mogelijke middelen, inclusief zelfmoordterrorisme en massavernietigingswapens. Lokale militante groeperingen in moslimlanden daarentegen richten zich op een gevecht tegen de regimes aldaar (Nesser, 2011).

Het jihadisme kwam in de jaren tachtig van de vorige eeuw op als een internationaal georiënteerde beweging. In die tijd kwam de salafistisch-jihadistische beweging op in Afghanistan. Deze beweging vertakte zich in moslimlanden en ook in westerse landen, vooral in Europa. Saoedisch salafisme leunt sterk op

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

religieuze principes uit het absoluut monotheïsme (tawhid), strikte naleving van de Koran en de tradities van de Profeet (al-Sunnah), en het navolgen van de eerste moslims (al-Salaf al-Salih).

Binnen het salafisme is de wereld verdeeld in het „land van de Islam“ (dar al-Islam) geregeerd door islamitische wetgeving (al-shariah), en „het land van ongeloof“, (dar al-kufr). Het land van ongeloof kan onder bepaalde omstandigheden veranderen in „het land van oorlog“ waar iedere moslim de religieuze plicht heeft om te vechten.

Salafistisch-jihadisme heeft een klassieke en globaal-politieke motivering. Klassieke jihad verwijst ofwel naar de gewapende strijd om seculiere regimes omver te werpen en een islamitische staat te vestigen, ofwel het gewapende gevecht tegen niet-moslims die moslimgebied bezetten. De wereldwijde jihad heeft betrekking op de gewapende strijd tegen alle vijanden van de islam, en met name de VS. Het doel is om het Westen te weerhouden van bemoeienis met islamitische landen. Het gaat daarbij om bemoeienis in militair en economisch opzicht, maar ook om culturele invloed.

In Europa zijn er semi-georganiseerde groeperingen die zich richten op propaganda en het ondersteunen van activiteiten. Er zijn hier geen militante organisaties die vergelijkbaar zijn met Al Qaeda in Irak of de Maghreb-landen. Die laatste groeperingen onderhouden websites en zetten projecten en strategieën op, waarop en waarin reclame wordt gemaakt voor een gewelddadige jihad in Europa. Vanuit een ideologisch perspectief beschouwen jihadisten Europese landen als landen van ongeloof. Militante soennieten in Europa beschouwen zichzelf als de voorhoede van de echte gelovigen te midden van een oceaan vol ongelovigen (Nesser, 211).

Meer lezen

Nesser, P. (2011). Ideologies of Jihad in Europe. *Terrorism And Political Violence*, 23(2), 173-200.

Ramsay, G.A. & Marsden, S.V (2015). Leaderless Global Jihadism: The Paradox of Discriminate Violence. *Journal of Strategic Studies*, 38(5), 579-601.

Winter, C., & Hasan, U. (2016). The Balanced Nation: Islam and the Challenges of Extremism, Fundamentalism, Islamism and Jihadism. *Philosophia : Philosophical Quarterly Of Israel*, 44(3), 667-688.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

2.8 Radicale bewegingen in Nederland

In Nederland krijgt islamitisch radicalisme vrij veel aandacht. Islamitisch radicalisme manifesteert zich vooral in de vorm van salafisme. Over het algemeen worden drie hoofdstromingen onderscheiden binnen de salafistische beweging in Nederland: de apolitieke stroming, de politieke stroming en de jihadistische stroming, hoewel de eerste twee van die stromingen niet-gewelddadig zijn en de Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst (AIVD) stelt dat alle drie de stromingen een gevaar voor de sociale cohesie vormen vanwege hun anti-integratiehouding. Het risico op radicalisering bestaat dus niet alleen in jihadistische stroming maar ook in de apolitieke en politieke stromingen van het salafisme (Fermin, 2009).

De salafistische ‘gevestigde orde’ verkent sinds 2009 steeds meer de grenzen die de Nederlandse regering heeft gesteld. In 2014 kwam men erachter dat salafistische leiders ambivalent staan ten opzichte van de gewapende strijd in Syrië. Zo’n houding kan anti-radicaliseringsbeleid ondermijnen. Daarnaast worden geregeld duidelijke voorbeelden van intolerantie, intolerant isolationisme en ondemocratische activiteiten gesignaleerd. Salafistische welzijnsorganisaties hebben ook een steeds groter onderwijsaanbod. Hieruit blijkt wel dat salafistische organisaties over financiële en organisatorische middelen beschikken om hun invloed te vergroten. Bovendien zijn er zorgen over de toenemende invloed van jonge salafistische secties binnen besturen van islamitische organisaties (AIVD, 2015b).

Terwijl er de afgelopen jaren meer islamitische radicale activiteit is geweest, is het aantal rechts-extremisten sterk gedaald. Naar schatting zijn dat er momenteel maar enkele tientallen. De ontwikkelingen van het gevaar van extreemrechts voor de Nederlandse democratische rechtstaat wordt gekenmerkt door weinig steun, persoonlijke vijandigheid en onenigheid, ideologische twisten en organisatorische fragmentatie. Deze kenmerken matigen het gevaar van extreemrechts. Er is geen ontwikkeling richting een rechtse extremistische inspiratiebron of beweegredenen – hoewel dat niet betekent dat eenling geen geweld kunnen gebruiken gebaseerd op recht-extremistische inspiratiebronnen en beweegredenen (AIVD, 2016b; AIVD, 2016c).

In Nederland vormt links-extremisme sinds de jaren tachtig geen groot gevaar meer. Er zijn echter wel (vreedzame) protesten van Nederlandse linkse activisten tegen het transport van nucleair afval en de bouw van kernenergiecentrales. In de afgelopen jaren richtte het linkse extremisme zich tegen asiel- en

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

vreemdelingenbeleid. Volgens de AIVD kunnen de acties zich ook op vliegmaatschappijen richten aangezien extremisten chartervluchten met afgewezen asielzoekers als het sluitstuk van regeringsbeleid zien. Nederlandse anti-globalisten zijn tegenwoordig niet meer zo actief. Alleen rond G8-bijeenkomsten zijn er protesten, maar meestal doen er alleen Nederlanders mee aan deze protesten als de bijeenkomst plaatsvindt in een buurland (AIVD, 2016d).

Toenemende polarisatie kan een voedingsbodem zijn voor radicalisering. In de afgelopen periode was er een verhitte discussie over het racistische gehalte van Nederland. Dit debat ging gepaard met bedreigingen en bedreigingen. In reactie op de komst van vluchtelingen en een daarmee gepaard gaande angst voor terrorisme hebben er steeds meer openbare activiteiten van extreemrechts plaatsgevonden. Daarnaast zijn er sinds het midden van 2015, ook deels in reactie op, soms gewelddadige tegenreacties geweest van extreem-links tegen asielbeleid en tegen extreemrechts (Rijksoverheid, 2016).

Er is geen grootschalig pro-life- ofwel anti-abortusradicalisme in Nederland. Er vinden wel geregeld anti-abortusgerichte acties plaats die worden beschouwd als hinderlijk, maar over het algemeen worden er bij deze acties geen wetten overtreden. Alle abortusklinieken in Nederland worden zo nu en dan geconfronteerd met protesten van leden van de fundamentalistische christelijke groepering Cry for Life (CASA klinieken, 2016).

2.8.1 Radicalisering tegengaan en deradicalisatie in Nederland

In Nederland is er een breed pakket maatregelen genomen om radicalisering te bestrijden. Op nationaal niveau is de Nationale Contraterrorismestrategie uitgerold om de cohesie tussen deze maatregelen te vergroten, zodat terrorisme en extremisme effectiever kunnen worden bestreden (NCTV, 2016). Deze strategie is gebaseerd op een brede aanpak. Met een combinatie van preventieve en repressieve maatregelen worden de risico's op terrorisme zo snel mogelijk herkend en aangepakt. De strategie staat voor een structureel basisoniveau van het beleid, operationele inspanningen en inspanningen op het gebied van management, aangevuld met flexibel in te zetten maatregelen als het dreigingsniveau dat vereist.

De Nationale Contraterrorismestrategie richt zich op alle vormen van radicalisme. Omdat jihadisme relatief sterk aanwezig is in Nederland is er in het Nederlandse beleid specifieke aandacht voor jihadisme. Het meest noemenswaardig is de Integrale Benadering van jihadisme (NCTV, 2014). Deze benadering heeft drie doelstellingen: (1) de democratie en de rechtsstaat beschermen, de jihadistische beweging in Nederland bestrijden en verzwakken en (3) de voedingsbodem voor radicalisering verarmen.

Er zijn in deze benadering vijf groepen maatregelen te onderscheiden. Om een concreet beeld te krijgen van het Nederlandse anti-jihadismebeleid volgt hierna een overzicht van de type maatregelen die deel uitmaken van de Integrale Benadering van jihadisme:

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

- **Risicoverkleining jihadreizigers**

De risico's die jihadreizigers met zich meebrengen worden met alle mogelijke middelen beperkt. Hierbij inbegrepen zijn maatregelen op het gebied van criminaliteit, en op beleidsmatig en sociaal vlak om jihadreizigers tegen te houden om ervoor te zorgen dat ze geen verdere schade kunnen aanrichten.

- **De uitreis belemmeren**

De Nederlandse regering wil voorkomen dat mensen naar conflictgebieden reizen om zich aan te sluiten bij een gewelddadige jihadistische groepering. Als er een redelijke verdenking is op uitreizen, worden gerechtelijke stappen ondernomen.

- **Radicalisering**

Radicalisering en maatschappelijke onrust worden gesignaleerd en tegengegaan. Recruiters worden getackeld en mensen die de ideologie verspreiden worden gehinderd. Nieuwe jihadistische bewegingen worden gestopt.

- **Sociale media**

De regering wil verdere verspreiding van radicalisering, haatpreken en gewelddadige jihadistische informatie via internet tegengaan. Makers en verspreiders van online jihadistische propaganda, en digitale platforms die ze misbruiken, worden geïdentificeerd. Deze informatie wordt actief gedeeld met de autoriteiten en de desbetreffende service providers.

- **Uitwisseling van informatie en samenwerking**

De nationale overheid en de betrokken gemeentes maken afspraken over het voorkomen van radicalisering en het inspringen op sociale spanningen. Op deze manier wordt de geïntegreerde aanpak van en samenwerking tussen gemeentes, lokale partners, scholen en de politie bewerkstelligd.

De Nederlandse regering pakt radicalisering ook op een meer indirecte manier aan. Indirect kunnen sociale spanningen bijdragen aan de toename van extremisme en terrorisme. Dit vergt speciale aandacht voor beleid dat polarisatie tegengaat en de sociale cohesie bevordert. De Ministeries van Sociale Zaken en Binnenlandse Zaken coördineren de inspanningen op dit gebied. Ze werken samen met het Ministerie van Veiligheid en Justitie en het Ministerie van Volksgezondheid, Welvaart en Sport, het lokale bestuur en sociale partners.

In deze context is het Nationaal actieprogramma tegen discriminatie noemenswaardig. Dit actieprogramma omvat maatregelen gericht op het voorkomen en zich bewust worden van radicalisering, het versterken van de samenwerking tussen de ketenpartners, het bevorderen van lokaal anti-discriminatiebeleid en het opzetten van een gezamenlijk kennisprogramma. Het programma richt zich op:

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

- Een grotere nadruk op diversiteit en inclusieve organisaties binnen de (semi)publieke overheid en in het bedrijfsleven.
- De rol van onderwijs/opvoeding in het voorkomen van discriminatie en het vergroten van het bewustzijn.
- Het voorkomen van discriminatie op sociale media.
- Versterking van de rol en aanpak van anti-discriminatiebepalingen.
- Samenwerking met anderen als het gaat om het bestrijden van organisaties die zich inlaten met discriminatie.
- Sterker inzetten op strafrechtelijke vervolging.
- Verbetering van de registratie en de rapportage.
- Het aanpakken van discriminatie door de Inspectie van Sociale Zaken en Werkgelegenheid.

Ten slotte zet de Nederlandse regering in op meer onderwijs in burgerschap. Aanvankelijk werd onderwijs in burgerschap in Nederland geïntroduceerd op basis van low profile-beleid. Het probeert een goede balans te vinden tussen scholen de juiste richting opsturen en genoeg ruimte laten voor een specifiekere interpretatie van de school zelf (SLO, 2009). Beleid gericht op onderwijs in burgerschap ontwikkelt zich in Nederland snel. In de afgelopen jaren hebben basis- en middelbare scholen belangrijke stappen gezet. In 2015 is onderwijs in burgerschap ook aangescherpt in het mbo. Leerlingen van dit schooltype krijgen nu meer onderwijs in kritisch denken en het voeren van dialogen over complexe onderwerpen, zoals radicalisering, discriminatie en de vrijheid van meningsuiting (Rijksoverheid, 2015).

Bij elkaar opgeteld is er een breed palet aan anti-radicaliseringsbeleid van kracht in Nederland. Men is voortdurend alert op extremistische en terroristische acties. De meeste aandacht gaat uit naar de radicalisering van moslims, maar men houdt ook andere vormen van radicalisering scherp in de gaten. De Nederlandse regering is intensief bezig met het voorkomen en tegengaan van radicalisme en hanteert daarbij een geïntegreerde benadering. Het benadrukt voortdurend het belang van samenwerking tussen de verschillende partijen, die nodig is om radicalisering effectief te bestrijden.

RADICALISERING
RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

3. Radicalisering: Wat Werkt?

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

3. Radicalisering: Wat werkt?

3.1 Inleiding

Er zijn good practices ontwikkeld voor eerstelijns hulpverleners. Deze good practices en methodes helpen professionals om sommige tekenen die kwetsbare jongeren vertonen te herkennen. Ook bieden ze tools en instrumenten om er adequaat op te reageren. Het werk dat is verricht binnen het Radicalisation Awareness Network (RAN) dient als startpunt en referentiepunt. Zie:

http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/index_en.htm

De verzameling methodes van RAN is praktisch gericht, ontwikkelt zich nog en groeit. De autoriteit ervan wordt algemeen aanvaard. RAN hoopt dat professionals:

- Er inspiratie uit kunnen halen;
- Er toepasbare voorbeelden in kunnen vinden die kunnen worden aangepast aan de lokale/specifieke context
- Uitkijken naar vakgenoten met wie ze ervaringen met het voorkomen van radicalisering kunnen uitwisselen.

In dit hoofdstuk laten we de doelstellingen en methodes zien die achter de verschillende praktijken liggen. We houden ons aan de tekst op de website van het RAN. We beginnen met methodes voor vroegtijdige signalering, gevolgd door preventieactiviteiten. Daarna worden drie verschillende interveniemethodes gepresenteerd. Deze paragrafen richten zich op het versterken en het erbij betrekken van de gemeenschap, ondersteuning van familie en het aandragen van alternatieve gedachtegangen. In de laatste paragraaf gaan we in op exit strategies. In de laatste paragraaf leggen we de verbinding met de Ycare-toolbox, die good practises en ideeën voor te nemen maatregelen bevat.

3.2 Methodes voor vroege signalering

Deze benadering richt zich op het vergroten van het bewustzijn van eerstelijns hulpverleners die werken met voor radicalisering gevoelige individuen of groepen, zodat ze goed toegerust zijn om radicalisering te signaleren en aan te pakken. Door heel Europa zijn er trainingen ontwikkeld die het bewustzijn van en inzicht in radicalisering vergroten van eerstelijns hulpverleners die verantwoordelijkheid dragen voor individuen die gevoelig zijn voor radicalisering. Eerstelijns hulpverleners blijken sleutelfiguren te zijn op dit gebied. De groep bestaat uit leraren, jongerenwerkers, wijkagenten, kinderbeschermers, medewerkers in de (geestelijke) gezondheidszorg. In tegenstelling tot bijvoorbeeld beleidsmakers zijn eerstelijns hulpverleners in staat om kwetsbare individuen te herkennen en door te verwijzen. Ze hebben echter

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

niet altijd voldoende inzicht in radicalisering, herkennen de waarschuwingssignalen niet en weten niet wat ze er tegen kunnen doen. Daarom is het noodzakelijk om het bewustzijn op dit gebied te vergroten.

3.3 Preventiestrategieën

Naast de hiervoor genoemde benaderingen heeft het de voorkeur om te investeren in preventie. Het voorkomen en tegengaan van polarisatie en radicalisering moet idealiter op drie niveaus plaatsvinden: primaire, secundaire en tertiaire preventie.

Primaire preventie is gericht op het voorkomen van het ontstaan van een voedingsbodem voor polarisatie en radicalisering. Secundaire preventie heeft als doel om de bestaande voedingsbodem en beginnende radicale of polariserende ideeën onder jongeren te verarmen of te elimineren. Tertiaire preventie is ten slotte gericht op het ondernemen van actie tegen geradicaliseerde jongeren die hun ideeën in de praktijk (dreigen te) brengen (zie bijv. Gielen, 2008).

3.4 Interventiestrategieën

Voor zijn 'Inventarisatie met betrekking tot polarisatie en radicalisering: test van de fundamenteën van sociale interventies' heeft Movisie (2011) de vooronderstellingen binnen anti-radicaliseringsprojecten onderzocht en ze naast internationale wetenschappelijke literatuur gelegd. Anti-radicaliseringsprojecten blijken in vier typen te kunnen worden verdeeld:

- **Systeembenadering.** Verbeteren van de persoonlijke leefomstandigheden van radicaliserende jongeren door een coherent aanbod van ondersteuning, waar meerdere domeinen bij betrokken zijn (bijv. ouders, school, werkgever, zorginstanties).
- **Peer-methodes.** Risicjongeren worden door hun leeftijds- en groepsgenoten aangesproken/ondersteund in plaats van door professionals.
- **Creëren van contactmomenten.** Jongeren met een verschillende achtergrond worden met elkaar in contact gebracht om meer tolerantie te bewerkstelligen.
- **Veerkracht vergroten.** Jongeren worden gewapend tegen radicale ideeën of personen door hun eigenwaarde te vergroten.

Systeembenadering

In deze benadering is men ervan overtuigd dat het verbeteren van de persoonlijke leefomstandigheden van radicale jongeren door middel van coherente en gespecialiseerde hulp hen er uiteindelijk toe aanzet om van hun radicale ideeën af te stappen. Dientengevolge zullen bedreigingen en andere problemen rond radicaal-extremisme ook stoppen.

De systeembenadering helpt meer dan andere vormen van sociale ondersteuning tegen antisociaal en crimineel gedrag van jongeren. De integrale benadering is de succesfactor. De systeembenadering is

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

veelbelovend voor radicale jongeren: de kansen op een “normaal” leven zijn groter. Deze methode is vooral geschikt voor diegenen die de neiging hebben om anderen makkelijk te volgen. Het effect van de systeemmethode op het verminderen van de radicale ideologie is niet duidelijk.

Voorstanders van deze methode zouden:

- De relatie tussen radicaal gedrag en de sociale omgeving moeten identificeren
- De positieve ontwikkeling van jongeren moeten benadrukken
- Verantwoordelijk gedrag van familieleden (vooral ouders) moeten stimuleren en onverantwoordelijk gedrag moeten ontmoedigen
- De interventie meer actiegericht moeten maken
- Ook aandacht moeten besteden aan problemen van andere secundaire familieleden

Peer-methodes

In deze benadering gaat men ervan uit dat als risicojongeren worden benaderd of gecoacht door iemand uit hun “eigen groep” of van dezelfde leeftijd (peer), het effect op hun gedragsveranderingen groter zal zijn dan wanneer ze worden benaderd door iemand die niet bij hun groep hoort, zoals leraren of andere volwassenen. Daarom ziet deze methode het betrekken van peers bij sociale interventie als een effectief middel om jongeren minder gevoelig te maken voor radicale ideeën en extreem gedrag.

Mediation door peers levert een positieve bijdrage aan gepolariseerde relaties en conflicten tussen jongeren. Vooral de jongeren die worden opgeleid tot mediators hebben profijt van deze methode. Het effect van peer mediation op jongeren die begeleid worden door peer-mediators is minder duidelijk. Het oorzakelijke verband tussen de betrokkenheid van peers en positieve resultaten van peer mediation kan niet worden vastgesteld.

Voorstanders van deze methode moeten er rekening mee houden dat:

- Peer mediation vooral effect heeft in een vroeg stadium van een conflict
- Hoewel peer mediation de moeite waard kan zijn en positieve effecten kan hebben, het echter niet altijd is aan te raden om professionele begeleiding te vervangen door peer mediation.
- Het belangrijk is om in overweging te nemen of het ethisch verantwoord is om jonge *peers* in een conflictsituatie te betrekken.

Contact tussen verschillende groepen

In deze benadering gaat men ervan uit dat het organiseren en faciliteren van evenementen waar jongeren met een verschillende etnische en religieuze achtergrond bij elkaar komen, leidt tot meer tolerantie onder deze jongeren.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Contact tussen verschillende groepen heeft grosso modo een gunstiger effect op het wederzijdse begrip (vermindering van stereotypes en vooroordelen). Van contact tussen verschillende groepen kan geen wonderen worden verwacht: de positieve effecten zijn relatief gezien beperkt. Er is geen bewijs voor een langetermijneffect. De kans op succes zou onder bepaalde omstandigheden (onvoldoende professionele begeleiding) negatief kunnen worden beïnvloed. Ook kan contact tussen verschillende groepen het probleem dat het wil oplossen verergeren (verdere verwijdering tussen jongeren en het bevestigen van stereotypes). Overall conclusies over de positieve effecten van contact tussen verschillende groepen is niet per se van toepassing op alle jongeren.

Voorstanders van deze methode zouden:

- Empathie gebaseerd op concrete voorbeelden, scenario's en rollenspel moeten zien te kweken.
- Moeten zorgen voor herhaald en structureel contact.
- Terughoudend moeten zijn in het praten over multiculturele onderwerpen in het klaslokaal.
- Het gevoel van onzekerheid over anderen moeten beperken: een neutrale omgeving vinden.

Veerkracht vergroten

In deze benadering gaat men ervan uit dat het versterken van het gevoel van eigenwaarde jongeren weerbaarder maakt tegen de invloed van radicale personen.

Empirisch onderzoek heeft niet veel licht doen schijnen op de positieve effecten van eigenwaarde op het gedrag en de sociale interacties van mensen. De vooronderstelling dat een hoge eigenwaarde probleemgedrag onder jongeren kan helpen voorkomen, wordt maar door weinig mensen onderschreven. De relatie tussen veerkracht en gevoelig zijn voor radicalisme is moeilijk te beoordelen.

Voorstanders van deze methode zouden:

- Interventies moeten niet richten op het direct versterken van de eigenwaarde.
- Radicale jongeren laten reflecteren op hun eigen waarden ten opzichte van moderne waarden.
- Jongeren stimuleren morele oordelen te vormen op basis van levensechte voorbeelden.

3.5 Uitstapstrategieën

Deze aanpak bestaat uit het opzetten van projecten voor deradicalisering of het verbreken van verbanden. De projecten zijn gericht op de re-integratie van gewelddadige extremisten (deradicalisering). Sommige individuen zullen ondanks de beste preventiepogingen toch (gewelddadige) extremisten worden. Als ze dat stadium bereiken, kunnen ze onder de verantwoordelijkheid vallen van de veiligheidsdiensten of de politie, en, in sommige gevallen, justitie of het gevangeniswezen. Er zal echter, zeer waarschijnlijk, een dag komen waarop iemand zijn straf heeft uitgezeten en hij moet re-integreren in de maatschappij. Voor een succesvolle re-integratie in de maatschappij is het belangrijk om gevangenen die extremistische geweld-

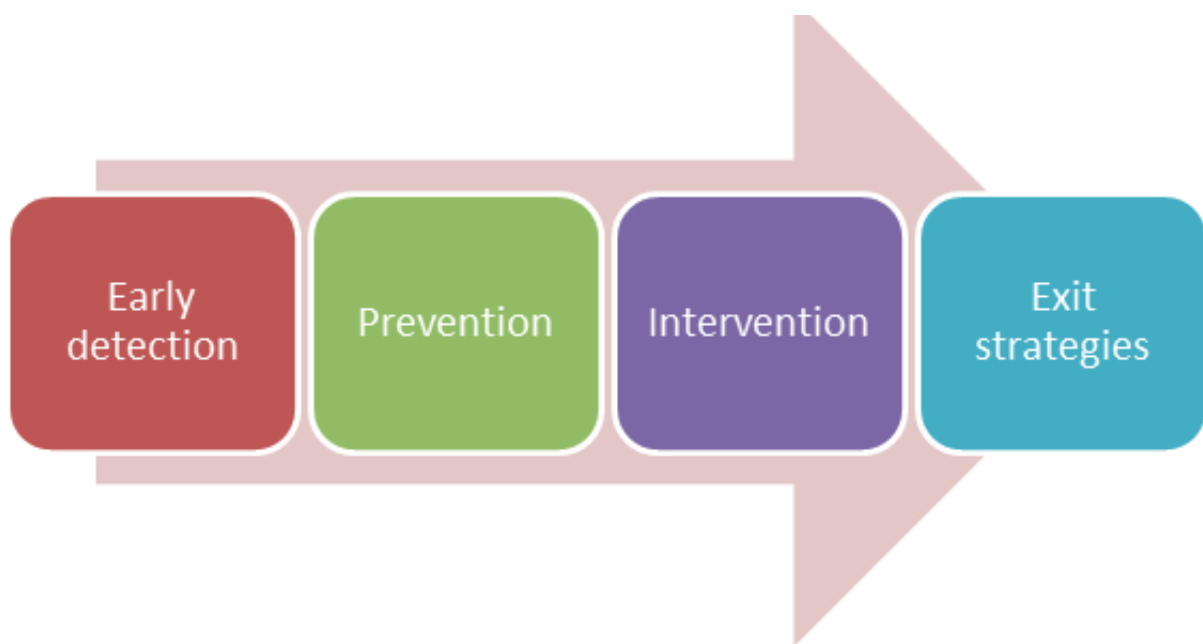
RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

dadigheden hebben begaan deradicaliseringsprogramma's aan te bieden. Uitstapprogramma's zouden niet alleen moeten worden aangeboden aan individuen die gevangen hebben gezeten. Idealiter zou gevangenisstraf moeten worden voorkomen door dit soort programma's aan te bieden voordat iemand iets illegaals doet. Deze programma's zouden daarom kunnen worden gericht op mensen in verschillende stadia van het radicaliseringsproces; van degenen die zich verbonden hebben met extremistische groeperingen maar nog geen terroristische daden hebben begaan, tot degenen die wel terroristische aanslagen hebben gepleegd.

3.6 Wat werkt: de Ycare-toolbox

De praktijken die worden beschreven door het RAN zijn gericht op de verschillende ontwikkelingsstadia van jongeren die aan het radicaliseren zijn. In de figuur hieronder zijn deze vier stadia afgebeeld. De maatregelen en good practices in de Ycare-toolbox zijn gelabeld op basis van deze vier stadia.

De Ycare-toolbox bestaat uit drie losse delen. In het eerste deel zijn de verschillende maatregelen verzameld. Het bevat trainingsmateriaal in de vorm van oefeningen die meteen in een onderwijssituatie kunnen worden gebruikt. Ze kunnen worden ingezet voor preventiedoeleinden maar kunnen ook van nut zijn voor degenen die met geradicaliseerde jeugd werken.

In het tweede deel zijn de good practices bij elkaar gevoegd. In landen zoals Nederland en Duitsland zijn veel succesvolle initiatieven geweest die bijdragen aan het bestrijden van radicalisering. De good practices laten zien wat voor soort pogingen er zijn gedaan op gebied van het voorkomen en aanpakken

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

van radicalisering. Ze dienen als bron van inspiratie voor de verdere ontwikkeling van programma's die radicalisering moeten tegengaan in landen door heel Europa.

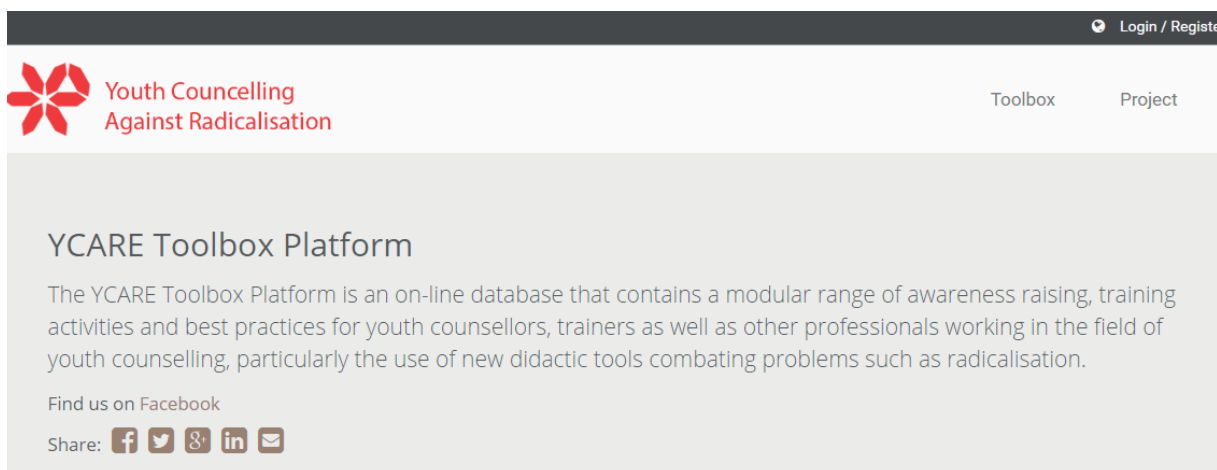
Het derde deel bevat materiaal dat de bewustwording kan vergroten, zoals algemene middelen, multimedia-tools en promotiemateriaal. Dit materiaal helpt professionals om meer inzicht te krijgen in het fenomeen radicalisering. In aanvulling op het Ycare-handboek helpt het materiaal uit het derde deel professionals bij het signaleren van radicalisering.

Online YCARE-toolbox en -app: online trainingsmateriaal vinden

Toegang tot YCARE-materialen, -oefeningen, good practices en tools die het bewustzijn vergroten, kan worden verkregen via het online Toolbox-platform. Jeugdwerkers en trainers die geïnteresseerd zijn in trainingsmateriaal of didactische tools om radicalisering tegen te gaan, kunnen aan de hand van trefwoorden zoeken op ons online platform, waarnaar wordt verwezen met online YCARE-toolbox. Daar vinden ze gratis alle beschikbare oefeningen en good practices.

Wat is het online Toolbox-platform van YCARE?

Het online Toolbox-platform van YCARE is een online database die een modulaire reeks bewustzijn vergrotende tools, oefeningen en best practices bevat voor jeugdwerkers, trainers en andere professionals die werkzaam zijn op het gebied van jeugdwerk en die geïnteresseerd zijn in het gebruiken van nieuwe didactische middelen om problemen zoals radicalisering te bestrijden. De online YCARE-Toolbox is te vinden op: <https://toolbox.ycare.eu>

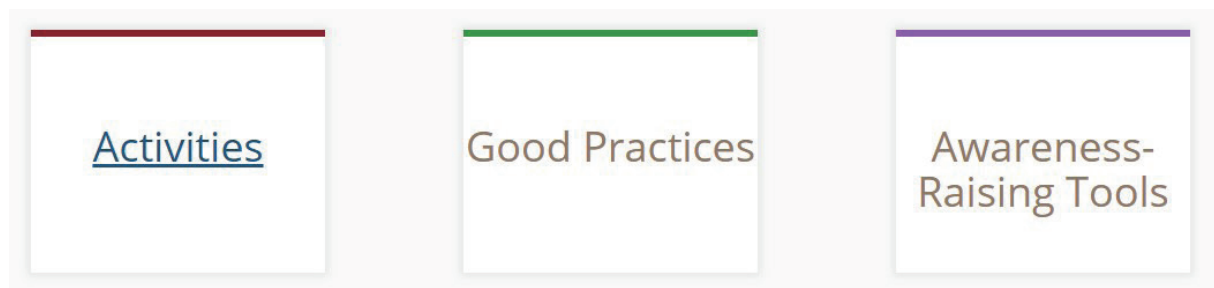
Hoe kunt u zoeken naar YCARE-trainingsmateriaal, good practices en tools?

Gebruikers kunnen makkelijk zoeken naar materialen zoals oefeningen, good practices en tools die het bewustzijn vergroten op het online Toolbox-platform van YCARE. Het zoeken op criteria wordt ondersteund. Jeugdwerkers of trainers kunnen een of meer trefwoorden invullen om het zoekresultaat te verkleinen, waardoor het resultaat kan worden afgestemd op hun behoefte.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Om te zoeken naar YCARE-trainingsmateriaal, klikt u eerst op “Trainingsmateriaal” en maakt u vervolgens gebruik van het zoekformulier dat verschijnt (zie onderstaand plaatje) om oefeningen te vinden die overeenkomen met uw zoekcriteria zoals module (*onderwerp*), *groeps grootte*, *groepsleeftijd*, *duur* en *taal*. Klik daarna op de zoekknop en de resultaten (lijst met oefeningen) worden getoond.

Activities Search Form

Module Select...	Group size Select...	Group age Select...	Duration Select...
---	---	--	---

Language

De zoekresultaten verschijnen in verschillende blokken. Elk blok bevat een oefening, de titel ervan en alle basisinformatie die u nodig heeft om een oefening te kunnen kiezen die u interessant vindt.

Analyzing News

Key message

The analysis of different types of news and comparison through several sources will develop youngster's critical thinking both for preventing radicalisation towards populist, discriminatory and persuasives discourses from violent and extremists groups and for starting a de-radicalisation process of young people already involved in these groups.

Summary

Young people are confronted to a huge amount of information and need to distinguish news that seek to create one opinion instead of

- Prevention
- small
- 30 min
- medium
- 12 - 15
- 16 - 19

Attitude Towards Conflict

Several factors should be considered to solve a conflict, such as values, beliefs, socio-cultural environment, physical and psychological factors as well as people's communication and solving conflicts strategies. One difficulty facing the juvenile population is the way to acquire strategies which are not based on violence, on immediate solving or on the defence of self-interest above the rest. Furthermore, young people begin to feel like agents of change and extrapolate this scheme of violent direct-action to solve situations considered as inequity or social conflicts.

It is fundamental to put tools and resources at

- small
- 45 min
- Exit strategies
- De-radicalisation
- medium
- 16 - 19

Automatic Thoughts

Reality does not reach us in the same way, everyone perceives, interprete and encode it depending on its schemes, values or patterns. The first thing that we can identify is the emotion: we feel bad and we do not know why; but behind this feeling is a **negative thought** that has been triggered sometimes without our being aware of

- Prevention
- small
- 30 min
- Exit strategies
- medium
- 16 - 19

Becoming Journalists

Nowadays, we live in a multicultural world and young people need to know their environment and understand it. Both as preventive measures and in the case of young sympathisers or already affiliated to violent discriminatory groups, it is important for them to visualise other options of social action and establish contacts with groups of

- Prevention
- small
- Exit strategies
- 1 hour
- De-radicalisation
- medium

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

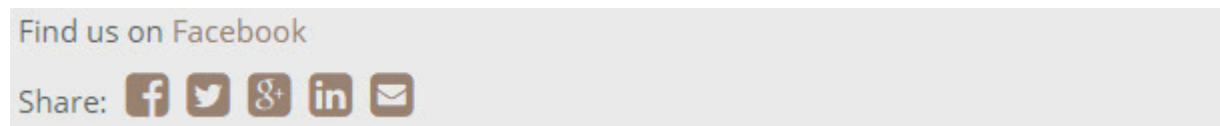
Klik op de titel van de oefening om de details ervan te bekijken. Om toegang te krijgen tot de oefening, moet u eerst zelf inloggen op het platform. Als u geen YCARE-account heeft, registreert u zich dan alstublieft eerst (het formulier om u te registreren of in te loggen vindt u helemaal rechtsbovenaan) of gebruik uw Facebook-account.

Nadat u bent ingelogd, kunt u de oefeningen bekijken/er toegang tot krijgen (zie onderstaande afbeelding). Om de oefening offline te kunnen gebruiken, kunt u hem ook als pdf-bestand downloaden door te klikken op de download-knop.

Om good practices of tools die het bewustzijn vergroten te vinden, klikt u op het desbetreffende blok. Dan verschijnt er een lijst met alle beschikbare good practices of tools die het bewustzijn vergroten. Klik op de titel en volg de link om toegang te krijgen tot deze materialen. Hierbij zit geen zoekfunctionaliteit.

Sociale media

- Het YCARE-project is ook te vinden op Facebook: <https://www.facebook.com/ycareproject/>
- Deel berichten die u interessant vindt met collega's en vrienden op de populairste sociale-media-netwerken of via e-mail.

Creative Commons License

Alle materialen uit de YCARE-toolbox hebben een specifieke Creative Commons (CC)-licentie, de Attribution - Non Commercial - Share Alike (BY-NC-SA). Deze licentie staat anderen toe ons werk voor niet-commercieel gebruik te mixen, aan te passen en erop voort te bouwen, mits ze de personen en organisaties die worden vermeld in de kolom "Bronnen / Makers" (voor elke oefening) hiervoor de credits geven en hun nieuwe creaties onder dezelfde voorwaarden licenseren. Bezoek de CC-website <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/> voor meer informatie.

Mobiele applicatie

De mobiele applicatie van YCARE ten slotte biedt jongerenwerkers, trainers en andere professionals die werkzaam zijn op het terrein van jeugdwerk een alternatieve weg om online toegang te krijgen tot alle materialen die bij het project horen, zoals oefeningen, good practices en bewustzijn vergrotende tools om radicalisering tegen te gaan. De YCARE-app is gratis verkrijgbaar via de Google Play Store (<https://play.google.com/store>)

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Literatuur

Adams, J. & Roscigno, V. J. (2005). White Supremacists, Oppositional Culture and the World Wide Web. *Social Forces*, 84(2), 759-778.

AIVD (2013). Links activisme en extremisme in Nederland: Divers en diffuus, wisselvallig en wispelturig. Download: <https://www.aivd.nl/publicaties/publicaties/2013/09/02/links-activisme-en-extremisme-divers-en-diffuus-wisselvallig-en-wispelturig>

AIVD (2006). Jaarverslag 2005. Den Haag: Ministerie van Binnenlandse Zaken.

AIVD (2016a.) Extremisme. Download: <https://www.aivd.nl/onderwerpen/extremisme>

AIVD (2016b). Jaarverslag AIVD 2015. Download: <https://www.aivd.nl/publicaties/jaarverslagen/2016/04/21/jaarverslag-aivd-2015>

AIVD (2016c). Rechts-extremisme. Download: <https://www.aivd.nl/onderwerpen/extremisme/inhoud/rechts-extremisme>

AIVD (2016d). Dreigingstypen Extremisme. Download: <https://www.aivd.nl/onderwerpen/veiligheidsbevordering/inhoud/bedrijven/dreigingstypen/extremisme>

Amini, B. (2015). Situating the Radical Left in Contemporary Europe. *Socialism And Democracy*, 29(3), 7-24.

Bates, R.A. (2012). Dancing with Wolves: Today's Lone Wolf Terrorists. *The Journal of Public and Professional Sociology*, 4(1).

Bertelsmann Stiftung, V. (2010). Strategies for Combating Right-Wing Extremism in Europe. Washington: Brookings Inst Press.

Borum, R. (2011). Radicalisation into Violent Extremism I: A Review of Social Science Theories. *Journal Of Strategic Security*, 4(4), 7-36.

Caiani, M., & Kröll, P. (2015). The transnationalization of the extreme right and the use of the Internet. *International Journal Of Comparative And Applied Criminal Justice*, 39(4), 331-351.

CASA Klinieken (2016). Anti-abortus protest bij klinieken. Link: <http://www.casaklinieken.nl/nl/hulpaanbod/ongewenst-zwanger/anti-abortus-protest-bij-klinieken>.

Comas, J., Shrivastava, P. & Martin, E.C. (2015). Terrorism as Formal Organization, Network, and Social Movement. *Journal of Management Inquiry*, 21(1), 47-60.

Congress of Local and Regional Authorities (2015). Resolution 384. Link: <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?p=&id=2376551&Site=COE&direct=true>

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Feddes, A., Nickolson, L. & Doosje, B. (2015). *Triggerfactoren in het Radicaliseringsproces*. Amsterdam: Expertise-Unit Sociale Stabiliteit, Universiteit van Amsterdam. Download: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2015/10/12/triggerfactoren-in-het-radicaliseringsproces>

Fermin, A. (2009). *Islamitische en eexchtse radicalisering in Nederland: een vergelijkend literatuuronderzoek*. Rotterdam/Den Haag: Risbo, Erasmus Universiteit Rotterdam, WODC. Download: <https://www.wodc.nl/onderzoeksdatabase/vergelijkende-analyse-van-islamitische-en-extreemrechtse-radicalisering.aspx?cp=44&cs=6796>

Gill P, Horgan J, & Deckert P. (2014). Bombing alone: tracing the motivations and antecedent behaviors of lone-actor terrorists. *Journal Of Forensic Sciences*, 59(2), 425-35.

Gielen, A. (2008). *Radicalisering en identiteit : Radicale rechtse en moslimjongeren vergeleken*. Amsterdam: Aksant.

Hirsch-Hoefler, S. & Mudde, C. (2014). "Ecoterrorism": Terrorist Threat or Political Ploy? *Studies in Conflict & Terrorism*, 37(7), 586-603.

International of Anarchist Federations (2016). About the IAF-IFA. Link: <http://i-f-a.org/index.php/about>

King, D. (2008). Hoe denken hoger opgeleide moslimse jongeren? [How higher educated Muslim youngsters think]. Niet-gepubliceerd (intern) verslag. Rotterdam: Hogeschool Rotterdam.

Ledoux, G., Leeman, Y., Moerkamp, T. & Robijns, M. (2000) *Ervaringen met intercultureel leren in het onderwijs*. Evaluatie van het project Intercultureel Leren in de Klas, Amsterdam: SCO.

Lee, B. (2015). A Day in the "Swamp": Understanding Discourse in the Online Counter-Jihad Nebula. *Democracy and Security*, 11(3), 248-274.

Madson, C. (2002). *Killing for life: The apocalyptic narrative of pro-life politics*. Ithaca, NY: Cornell University Press.

Moghaddam, F. M. (2005). The Staircase to Terrorism: A Psychological Exploration. *American Psychologist*, 60(2), 161-169.

Mudde (2000). *The ideology of the extreme right*. Manchester: Manchester University Press.

Mudde (2007). *Populist radical right parties in Europe*. Cambridge: Cambridge University Press

No Borders UK (2016). About No Borders. Link: <http://noborders.org.uk/aboutnoborders>

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (2014). *Actieprogramma Integrale aanpak Jihadisme*. Download:

https://www.nctv.nl/organisatie/ct/actieprogramma_integrale_aanpak_jihadisme/index.aspx

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid (2016). Nationale Contraterrorismestrategie 2016-2020. Download: <https://www.nctv.nl/actueel/nieuws/2016/Contraterrorismestrategie%20geeft%20samenhang%20en%20richting.aspx>

Nesser, P. (2011). Ideologies of Jihad in Europe. *Terrorism And Political Violence*, 23(2), 173-200.

Neumann, P. E. (2013). The trouble with radicalisation. *International Affairs*, 89(4), 873-893.

Pels, T., De Gruijter, M., & Lahri, F. (2008). Jongeren en hun islam: Jongeren over hun ondersteuning als moslim in Nederland. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut/FORUM.

Pels, T., Distelbrink, M., & Postma, L. (2009). Opvoeding in de migratiecontext: Review van recent onderzoek naar de opvoeding in gezinnen van nieuwe Nederlanders, in opdracht van NWO. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Pels, T. (2012). Diversiteit en de pedagogische functie van het onderwijs. *Pedagogiek*, 32(2), 180-196.

Pels, T. (2014) Voorkomen van radicalisering: óók een pedagogische opdracht!, Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Posluszna, E. (2015). *Environmental and animal rights extremism, terrorism, and national security*. Amsterdam: Elsevier Ltd.

Pridemore, W. A., & Freilich, J. D. (2007). The Impact of State Laws Protecting Abortion Clinics and Reproductive Rights on Crimes Against Abortion Providers: Deterrence, Backlash, or Neither? *Law And Human Behavior*, 31(6), 611-627.

Rijksoverheid (2015) Burgerschapsonderwijs versterkt. Link: <https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2015/04/29/burgerschapsonderwijs-versterkt>

Priests for Life (2016). Who we are. Link: <http://www.priestsforlife.org/intro/introbrochure.html>

Rijksoverheid (2016). Aanslagdreiging in Nederland blijft reëel. Link: https://www.rijksoverheid.nl/actueel/nieuws/2016/07/11/aanslagdreiging-nederland-blijft-reeel_

Rijksoverheid (2016). Nationaal actieprogramma tegen discriminatie. Download: <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2016/01/22/nationaal-actieprogramma-tegen-discriminatie>

Schaffer, R. (2016) Jihad and Counter-Jihad in Europe: Islamic Radicals, Right-Wing Extremists, and Counter-Terrorism Responses. *Terrorism and Political Violence*, 28, 383-294.

Sieckelinck, S. & De Ruyter, D. (2009). Mad about ideals? Educating children to become reasonably passionate. *Educational Theory*, 59(2).

Sieckelinck, S. & De Winter, M. (2015). Enkele bevindingen uit 10 jaar pedagogisch onderzoek naar radicalisering. *Magazine nationale veiligheid en crisisbeheersing*, 4, 6-7.

RADICALISERING

RICHTLIJNEN VOOR JEUGDWERKERS

- Sieckelinck, S., Kaulingfreks, F., & De Winter, M. (2015). Neither Villains nor Victims: Towards an Educational Perspective on Radicalisation. *British Journal Of Educational Studies*, 63(3), 329-343.
- Sikkens, E., Van San, M., Sieckelinck, S., Boeije, H. & De Winter, M. (2016). Participant Recruitment through Social Media: Lessons Learned from a Qualitative Radicalisation Study Using Facebook. *Field Methods*, 1-10.
- Sikkens, E., Sieckelinck, S., Van San, M. & De Winter, M. (2016). Parental reaction towards radicalisation in young people. *Child & Family Social Work*.
- Swank, E., & Fahs, B. (2016). Resources, Masculinities, and Gender Differences Among Pro-life Activists. *Sexuality & Culture : An Interdisciplinary Quarterly*
- Thompson, R. (2011). Radicalisation and the Use of Social Media. *Journal Of Strategic Security*, 4(4), 167-190.
- Tierolf, B., Hermens, N., Drost, L. & Van Kapel, M. (2015). Vierde rapportage racisme, antisemitisme, en extreemrechts geweld in Nederland. Incidenten, aangiftes, verdachten en afhandeling in 2014.
- Van Donselaar, J. (2005). Het Lonsdalevraagstuk . Leiden: Universiteit Leiden.
- Van der Valk, I. & Wagenaar, W. (2010). The extreme right: entry and exit. Amsterdam: Anne Frank House – Research and Documentation. / Leiden: Leiden University: Department of Public Administration
- Van Bergen, D., & Pels, T. (2013). Essay: Invloed op radicale jeugd. Goed contact met ouders maakt mild. *JeugdenCo*, 7(4), 22-24.
- Visser, M., Lubbers, M., Kraaykamp, G., & Jaspers, E. (2014). Support for radical left ideologies in Europe. *European Journal Of Political Research*, 53(3), 541-558.
- Wessels, L. & Dijkman, A. (2012). Radicaal (on)zichtbaar. Verkennend onderzoek naar omvang, kenmerken en oorzaken van mogelijke radicalisering onder Amsterdamse moslima's. Amsterdam: VIZEA.
- Winter, C., & Hasan, U. (2016). The Balanced Nation: Islam and the Challenges of Extremism, Fundamentalism, Islamism and Jihadism. *Philosophia : Philosophical Quarterly Of Israel*, 44(3), 667-688.